

Pregled autorskog prava kroz prizmu glazbenih autorskih djela

Pavić, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:406698>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU**

**PRAVNI FAKULTET
Katedra za građansko pravo**

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij Pravo

Student:

Luka Pavić

DIPLOMSKI RAD

**Pregled autorskog prava
kroz prizmu glazbenih autorskih djela**

Mentor:

prof.dr.sc. Romana Matanovac Vučković

Zagreb, 2025.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom:

PREGLED AUTORSKOG PRAVA KROZ PRIZMU AUTORSKIH GLAZBENIH DJELA

i da sam njegov autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime:

Luka Pavić

Datum:

17.01.2025.

SAŽETAK

Autorsko pravo, u subjektivnom smislu, jest isključivo pravo autora na raspolaganje njihovim književnim, znanstvenim ili umjetničkim djelima, te djelima iz drugih područja stvaralaštva. U ovom radu fokusiramo se na autorsko pravo sagledano kroz prizmu glazbenih djela, kao autorskih djela izraženih zvukom. O sadržaju autorskog prava govoriti ćemo u kontekstu terminologije specifične za glazbenu industriju, a koja koristi pojmove kao što su mehanička, mala i sinkronizacijska prava. Rad također govori o raspolaganju glazbom i glazbenim djelima u pravnom prometu, o nekim ograničenjima takvog raspolaganja te o načinima ostvarivanja autorskog prava s naglaskom na sustav kolektivnog ostvarivanja prava u Hrvatskoj. Na kraju, kroz rad pratimo prilagodbu pozitivnih zakonskih propisa autorskog prava zahtjevima digitalnog tržišta i modernog društva.

Ključne riječi: autorsko pravo, glazbeno djelo, glazba, mala i mehanička prava, digitalno tržište, glazbeni publishing, privatno kopiranje, kolektivno ostvarivanje prava.

ABSTRACT

Copyright, in the subjective sense, is the exclusive right of authors to dispose of their literary, scientific or artistic works, as well as works from other fields of creativity. In this thesis, we will focus on copyright viewed through the prism of musical works, as works of authorship expressed through sound. We will talk about the content of copyright in the context of terminology specific to the music industry, which uses terms such as mechanical, small and synchronization rights. The thesis also talks about the exploitation of music and musical works in legal transactions, about some limitations of such transactions and about the ways of exercising copyright with an emphasis on the system of collective management of copyright in Croatia. Finally, through our work we monitor the adaptation of positive legal regulations of copyright to the requirements of the digital market and modern society.

Keywords: copyright, musical work, music, small and mechanical rights, digital market, music publishing, private copying, collective management of copyright.

SADRŽAJ

1) UVOD	3
2) PREDMET I NOSITELJI AUTORSKOG PRAVA	4
2.1 Autorsko djelo	4
2.2 Autori	6
3) SADRŽAJ AUTORSKOG PRAVA	8
3.1 Moralna i imovinska prava	8
3.2 Mehanička prava	9
3.3 Mala prava	11
3.4 Pravo prerade i sinkronizacijska prava	15
4) AUTORSKO PRAVO U PRAVNOM PROMETU	16
4.1 Raspolaganje autorskim pravom	16
4.2 Autorskopравни ugovori	18
4.3 Tri kategorije prava pri raspolaganju glazbom	19
4.4 Publishing ugovori	21
4.5 Primjer raspolaganja glazbenim djelom u praksi	24
5) OGRANIČENJA RASPOLAGANJA AUTORSKIM PRAVOM	27
5.1 Privatno kopiranje	27
5.2 Sustav privatnog kopiranja u Hrvatskoj	29
5.3 Vremenska ograničenja	32
6) OSTVARIVANJE PRAVA	33
6.1 Individualno ostvarivanje prava	33
6.2 Kolektivno ostvarivanje prava	34
6.3 Kolektivno ostvarivanje prava u Hrvatskoj	36
7) ZAŠTITA PRAVA	41
8) ZAKLJUČAK	43
9) POPIS LITERATURE	45

1) UVOD

Za razliku od materijalnih dobara koja nastaju kao produkt ljudskog rada u fizičkom smislu, postoje i dobra koja nastaju kao ostvarenja ljudskog intelekta tj. našeg uma. Rezultate takvih intelektualnih ostvarenja nazivamo nematerijalna dobra. To nisu predmeti ili stvari već nešto neopipljivo ali itekako prisutno i bitno u današnjem društvu.

Sposobnosti invencije, imaginacije i kreacije karakteristične su za ljudski um, a omogućuju nam umjetnička i znanstvena postignuća koja oplemenjuju naš duh te potiču i pozitivno utječu na razvoj našeg društva i civilizacije. Ta ostvarenja dakle imaju neupitnu društvenu vrijednost, koja se unutar zajednica ostvaruje i gradi kroz njihovo izvođenje i umnožavanje, a iako su nematerijalna, nekome pripadaju te se njima može raspolagati u pravnom prometu, što znači da imaju i karakteristike imovine.

Navedena postignuća najčešće nastaju kao rezultat pojedinačnog stvaralaštva, a ponekad se ostvaruju i kroz sinergiju zajedničkog rada više pojedinaca. Obzirom da je realizacija takvih nematerijalnih dobara u pravilu individualizirana uz osobu ili osobe koje su ih stvorile, tim osobama priznaje se i pravo vlasništva nad njihovim intelektualnim ostvarenjima kao njihovom imovinom.

Obzirom na bitnu društvenu ulogu koju navedena ostvarenja imaju s jedne strane, te nemogućnost zaštite istih tradicionalnim sredstvima fizičke zaštite predmeta ili stvari, pravni sustav predviđa poseban način zaštite tih nematerijalnih dobara te ga sistematizira pod zajedničkim nazivnikom zaštite intelektualnog vlasništva. Osim zaštite, pravno je regulirano i stjecanje te raspolaganje intelektualnim vlasništvom pa se ukupnost pravnih normi i instrumenata kojima se uređuje ova materija naziva pravo intelektualnog vlasništva. Glavna podjela prava intelektualnog vlasništva, koju predviđa naš pravni sustav odnosi se na: autorsko i srodna prava te prava industrijskog vlasništva.

Autorsko pravo (u subjektivnom smislu) jest isključivo pravo autora na raspolaganje njihovim književnim, znanstvenim ili umjetničkim djelima, te djelima iz drugih područja stvaralaštva;

srodna prava na sličan način odnose se na prava umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i emitiranja radija i televizije.

Prvo industrijsko vlasništvo obuhvaća prava kojima proizvođači štite od konkurenata svoje poslovne interese, položaj na tržištu i sredstva uložena u istraživanje, razvoj i promociju. Obuhvaća industrijski dizajn, patent i žig.¹

Osim navedene sadržajne razlike, glavna formalnopravna razlika između ove dvije podgrupe prava jest da autoru pripada autorsko pravo na njegovom djelu samim činom stvaranja tog djela, dok je u ostalim oblicima zaštite industrijskog vlasništva potrebno provesti unaprijed propisani postupak registracije kako bi se ostvarila odgovarajuća pravna zaštita.

2) PREDMET I NOSITELJI AUTORSKOG PRAVA

2.1 Autorsko djelo

U središtu zaštite autorskog prava jest autorsko djelo, koje Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (dalje: ZAPSP ili Zakon) definira kao originalnu intelektualnu tvorevinu iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu, ako Zakonom to nije drugačije određeno.²

Autorsko pravnu zaštitu Zakon predviđa dakle za izražaje, a ne za ideje, postupke ili metode rada (i matematičke koncepte kao takve). Izražaj u sebi sadrži voljni moment koji se očituje kroz akciju ili postupak (objektivni element) da se artikulira unutarnji poriv koji nastaje kao produkt intelekta tj. ljudskog uma (subjektivni element). Spajanjem ovog objektivnog i subjektivnog elementa nastaje djelo kao plod ljudskog duhovnog stvaralaštva. A da li će određeno djelo u sferi znanosti ili umjetnosti (u što ubrajamo i književnost) biti kvalificirano da bude predmetom autorskog prava ovisi o njegovom individualnom karakteru te originalnosti. Prema tumačenju Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo (dalje: Zavod ili DZIV), da bi se djelo smatralo originalnim tj. izvornim, autor prilikom njegovog stvaranja ne smije oponašati

¹ <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/o-intelektualno-vlasnistvu/>

² ZAPSP, čl. 14. st. 1.

neko drugo njemu poznato djelo. Ako su uvjeti originalnosti i individualnog karaktera zadovoljeni, izražaj će biti smatran autorskim djelom bez obzira na njegovu kvalitetu ili vrstu izražavanja.

Zakon taksativno propisuje koja se djela posebno smatraju autorskim, pa tako između ostalih izrijeком određuje da tu to jezična, dramska i koreografska djela, djela likovne i primijenjenih umjetnosti, djela arhitekture i industrijskog dizajna, fotografska i audiovizualna djela itd. Osim onih djela koja su na ovaj način izrijeком određena, predmetom zaštite autorskog prava mogu biti sva autorska djela osim onih koja to ne mogu biti po svojoj naravi ili onih za koje je to određeno Zakonom.

Zakon također kao autorsko djelo određuje i **glazbena djela**, kako onda sa tako i ona bez riječi. U ovom radu fokusirati ćemo se na autorsko pravo sagledano upravo kroz prizmu navedenih, glazbenih djela, kao autorskih djela izraženih zvukom.³ U skladu s tumačenjem još iz Bernske konvencije,⁴ pojam glazbena djela podrazumijeva nescenska glazbena djela, dakle ona djela koja nisu nastala da bi se izvodila na sceni. Od njih treba razlikovati dramsko-glazbena djela, koja su izvorno napisana za izvođenje u dramskim ili kazališnim produkcijama, kao što su kazališne predstave, mjuzikli, opere, baleti itd. Dramski element takvih djela, dakle činjenica da su stvorena kako bi ispričala priču kroz glazbu i tekst odigran na nekoj pozornici, upravo je ono što ih karakterizira i razlikuje od nescenskih glazbenih djela.

Glazbeno djelo predstavlja skladbu tj. kompoziciju koja može biti vokalna ili instrumentalna, a sastoji od nekoliko osnovnih elemenata u koje ubrajamo ritam, melodiju i harmoniju. Skladba može biti i samo kombinacija nekog od tih elemenata. Bitno je da svaki od njih može davati originalnost i izvornost nekoj skladbi te kao takav uživa autorskopravnu zaštitu. Autorsko pravo jednako štiti sva glazbena djela, bez obzira na njihovu vrstu, oblik, način izražavanja, trajanje, umjetničku vrijednost ili namjenu.

U slučaju da dva ili više autora sastave svoja autorska djela s ciljem njihovog zajedničkog korištenja, Zakon takvo djelo naziva sastavljenim djelom. U ovom slučaju radi se o djelima koja su nastala neovisno jedno o drugom, te kao takva ostaju biti predmeti zaštite samostalnih autorskog prava. Glazbeno djelo s riječima smatra se prema Zakonu, sastavljenim djelom. To

³ Henneberg, I., Autorsko pravo, Informator, 1996., Zagreb, str. 88.

⁴ Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela, Bern, 1886.

će u praksi samo ponekad biti točno, jer će mnoga glazbena djela s riječima nastati na način da autor glazbe i tekstopisac zajednički stvaraju novo djelo kao cjelinu, u kojoj glazba i tekst nisu zamišljeni da se odvajaju i samostalno koriste.

Glazbena autorska djela često su podložna obrađivanju. Zakon propisuje da su i prerade autorskih djela, u ovom slučaju glazbene obrade, prerade i prilagodbe, također zaštićene kao samostalna autorska djela ako imaju individualni karakter te predstavljaju originalnu intelektualnu tvorevinu.⁵ Međutim, autorsko pravo koje štiti glazbenu obradu, niti na koji način ne utječe i ne može ograničiti ili umanjiti prava autora originalnog djela koje se obrađivalo.

Također, kao predmet zaštite autorskog prava, Zakon propisuje i zbirke samostalnih autorskih djela, koje prema izboru ili rasporedu sastavnih elemenata čine vlastite intelektualne tvorevine njihovih autora. Ali, kao i što zaštita prerada autorskog djela ne dira u autorskopravno zaštitu originalnog djela, tako i zaštita koju uživa zbirka samostalnih autorskih djela ne obuhvaća njezine sastavne dijelove te na bilo koji način ne utječe na prava koja postoje na autorskim djelima koja su uvrštena i predstavljaju sastavni dio takve zbirke.⁶

2.2 Autori

Autor djela je fizička osoba koja je djelo stvorila.⁷ Zakon predviđa da se autorom djela smatra osoba čije je ime, pseudonim ili umjetnički znak označen na primjercima djela ili naznačen pri objavi autorskog djela, dok se ne dokaže suprotno. Ako autor nije poznat ili se ne može odrediti na propisani način, smatra se da autorsko pravo može ostvarivati nakladnik koji je autorsko djelo zakonito izdao, a ako djelo nije izdano ali je objavljeno, osoba koja je djelo zakonito objavila.

Kod glazbenih autorskih djela vrlo je često da djelo ne stvara samo jedna osoba već više njih. U tim slučajevima govorimo o koautorima koji su zajednički stvorili djelo a čiji se doprinosi ne mogu odvojiti od samog djela tj. njima se ne možemo samostalno koristiti. Takvim koautorima pripada zajedničko autorsko pravo na stvorenom djelu tako da svakome pripada njegov koautorski dio, a koji je računski određen razmjerno prema autorskom pravu na djelo u cjelini.

⁵ ZAPSP, čl. 15. st. 1.

⁶ ZAPSP, čl. 16.

⁷ ZAPSP, čl. 19. st. 1.

Ako nije sigurno koliki su pojedini koautorski dijelovi, Zakon propisuje presumpciju njihove jednakosti. Dakle, ako međusobnim sporazumom ili pravilnikom organizacije za kolektivno ostvarivanje prava nije drugačije određeno, udio svakog koautora u koristima od raspolaganja djelom biti će razmjeran njegovom koautorskom dijelu tj. treba odgovarati autorskom doprinosu kojeg je svaki autor uložio u stvaranje zajedničkog djela. Isto vrijedi i kod autora sastavljenog djela, koji svoje odnose mogu samostalno i ugovorno odrediti, a kad to nije slučaj, Zakon smatra da autori takvog djela imaju pravo na jednak udio u naknadi za njegovo korištenje.

Kao autori u glazbenim djelima mogu se javiti različiti dionici procesa stvaranja glazbe, ali praksa govori da su nositelji autorskog prava kod glazbenih djela u pravilu skladatelji, tekstopisci i aranžeri. Svaki od njih može biti zaslužan za stvaranje ili uspjeh pojedinog glazbenog djela, te oni slobodno dogovaraju doprinose i udjele u podjeli honorara od djela u čijem su stvaranju sudjelovali. Prilikom prijave djela za autorskopravnu zaštitu organizaciji za kolektivno ostvarivanje prava,⁸ obično se ispunjava prijavnica u kojoj treba naznačiti i zasebno napisati tko je za konkretno djelo autor glazbe, tko je autor teksta a tko aranžer. Aranžera je moguće, ali nije nužno navesti. Sukladno pravilniku Hrvatskog društva skladatelja, ukoliko se nositelji prava drukčije ne dogovore, autoru glazbe pripada 65%, a autoru teksta 35% autorskog udjela na pjesmi. Ako se u prijavi djela navodi i aranžer, njemu pripada 25% udjela od dijela autora glazbe. U tom slučaju podjela autorskih udjela izgleda ovako: autor glazbe ima 48,75%, aranžer 16,25%, a autoru teksta i dalje 35%.⁹

Iako navedena raspodjela predstavlja samo smjernice za podjelu udjela, koje, kako smo već naveli, autori mogu po vlastitom nahođenju promijeniti, ona je zanimljiva jer daje uvid u način na koji struka gleda na stvaralački omjer doprinosa autora u glazbenom djelu s riječima.

Osim doprinosa pri stvaranju djela i drugi odnosi koautora u praksi će najčešće biti regulirani ugovorom, ali Zakon ipak propisuje neke najbitnije stvari vezane uz te odnose i raspolaganje zajedničkim autorskim djelom.

Tako se propisuje da je raspolaganje djelom koje je stvorilo više autora, dakle za njegovo objavljivanje, korištenje ili izmjenu, potreba suglasnost tj. pristanak svih koautora. Ali pojedini

⁸ Vidi poglavlje 6.3 Kolektivno ostvarivanje prava u Hrvatskoj

⁹ <https://www.zamp.hr/clanak/pregled/2155/glazba-tekst-aranzman-kako-raspodijeliti-autorske-udjele-na-pjesmi>

koautor ne može uskratiti svoj pristanak ako bi razlog bio protivan načelu savjesnosti i poštenja. Time se želi spriječiti da jedan koautor bez opravdanog razloga onemogućuje druge koautore da raspolažu zajedničkim autorskim djelom. Također, koautor ne smije poduzimati radnje koje bi neopravdano štetile ili mogle štetiti zakonitim interesima ostalih koautora. A ako se ne postigne suglasnost svih koautora o raspolaganju zajedničkim autorskim djelom, odluku o tome će donijeti sud na zahtjev bilo kojeg od njih.

3) SADRŽAJ AUTORSKOG PRAVA

3.1 Moralna i imovinska prava

Hrvatski autorskopравни sustav temelji se na monističkoj teoriji¹⁰ autorskog prava kao jedinstvenog prava koje unutar svojih ovlaštenja sadrži imovinsku i osobnu komponentu, koje su u pravnom prometu neodvojive te dijele istu pravnu sudbinu.¹¹ Imovinska, materijalna komponenta usmjerena je na ekonomsko iskorištavanje autorskog djela, pa iz nje proizlaze imovinska prava autora, dok osobna, nematerijalna komponenta predstavlja i štiti osobni, duhovni odnos autora prema djelu te iz nje proizlaze njegova moralna prava. ZAPSP tako u svom trećem poglavlju propisuje da autorsko pravo sadrži:

Moralna prava autora koja obuhvaćaju:

- Pravo prve objave
- Pravo na priznanje autorstva
- Pravo na poštovanje autorskog djela
- Pravo na poštovanje časti i ugleda autora
- Pravo opoziva

Imovinska prava autora koja obuhvaćaju:

- Pravo umnožavanja
- Pravo stavljanja u promet
- Pravo priopćavanja autorskog djela javnosti

¹⁰ O monističkoj teoriji autorskog prava više u Henneberg, I., *op. cit.*, Autorsko pravo, str. 26.

¹¹ Matanovac Vučković, R., Autorsko i srodna prava u glazbi – neke refleksije o sadašnjosti i budućnosti, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, vol 13-14, 2016., str. 64.

- Pravo prerade

Aktualni ZAPSP iz 2021. godine u ovom poglavlju više ne navodi tzv. Druga prava autora, već u dijelu o imovinskim pravima govori i regulira pravo iznajmljivanja, pravo na naknadu za javnu posudbu i pravo slijeđenja, dok pravo pristupa i pravo zabrane javnog izlaganja spominje i definira u dijelu u kojem govori o odnosu autorskog prava i prava vlasništva.

Gledajući kroz prizmu **moralnih prava** autora glazbenih djela, njima pripada pravo odrediti uvjete, mjesto i vrijeme kada će njihovo glazbeno djelo tj. skladba biti objavljena. Navedeno podrazumijeva pravo prve objave, a djelo se smatra objavljenim ako je učinjeno pristupačnim javnosti, uz odobrenje autora. Dalje, autori skladbi imaju pravo i moraju biti navedeni kao autori u svim situacijama kada se njihove skladbe koriste, što je posebno bitno u slučajevima kada glazbeni izvođači obrađuju i objavljuju izvorne skladbe drugih autora. Također, autori skladbi imaju pravo zabraniti korištenje i prerađivanje svojih djela ako smatraju da bi to narušilo tj. u negativnom smislu promijenilo i narušilo izvorni karakter njihovog djela, dok su neznatne izmjene i obrade djela zakonom dopuštene. Osim navedenog ograničenja, autori imaju pravo zabraniti i korištenje svojih skladbi ako smatraju da bi to na bilo koji način vrijeđalo čast i ugled njih kao autora. Kada je autor i dao nekome pravo na iskorištavanje djela, on to pravo može opozvati ako bi se korištenjem djela povrijedila njegova čast ili ugled.

Kada govorimo o imovinskim interesima autora u pogledu njegovog djela, njih štite prava iz kojih se izvode imovinska ovlaštenja na iskorištavanje autorskog djela. Autorska **imovinska prava** predstaviti ćemo kroz podjelu koja se ustalila u praksi domaće i međunarodne glazbene industrije te kolektivnog sustava za zaštitu autorskih prava, a koja razlikuje mehanička i mala prava. Iako su navedeni nazivi možda zastarjeli, oni se još uvijek uvelike kolokvijalno koriste na hrvatskoj glazbenoj sceni, pa je iz navedenog razloga i podjela imovinskih prava napravljena na ovaj način.

3.2 Mehanička prava

Prava umnožavanja i distribucije spadaju pod tzv. mehanička prava (eng. *mechanical reproduction rights*), pojam čiji naziv proizlazi iz činjenice da se imovinsko pravo tj. materijalna korist od iskorištavanja djela ostvaruje kroz njegovo mehaničko umnožavanje i distribuciju.

Pravo umnožavanja ili reprodukcije jest isključivo pravo izrade jednog ili više primjeraka autorskog djela, u cijelosti ili u dijelovima, izravno ili neizravno, privremeno ili trajno u bilo kojem obliku. To obuhvaća pravo da se djelo fiksira na materijalnu podlogu i na taj način umnoži, što u praksi za autorska glazbena djela nazivamo pravo snimanja. Osim opisanog načina umnožavanja, Zakon u skladu s razvojem tehnologije ne ograničava načine i metode umnožavanja, već propisuje da se ovo pravo odnosi na umnožavanje bilo kojim sredstvima i na bilo koju podlogu.¹²

Pravo stavljanja u promet ili distribucije jest isključivo pravo stavljanja u promet izvornika ili primjeraka djela prodajom ili na drugi način, uključujući iznajmljivanje¹³ te njihovo nuđenje javnosti u tu svrhu. Distribucija djela podrazumijeva i skladištenje te druge radnje učinjene u svrhu omogućavanja stavljanja djela u promet. U današnje vrijeme interneta te novih tehnologija važno je napomenuti da mehanička prava obuhvaćaju i digitalno umnožavanje te digitalnu distribuciju glazbenih djela npr. putem interneta.

Kod glazbenih djela, proces snimanja, umnožavanja te stavljanja u promet, predstavlja povezane radnje kojima se vrši objava djela, pa pravo umnožavanja i stavljanja u promet zajedno čine pravo izdavanja djela. Osim ovdje opisanog načina, djelo se može izdati i digitalnim putem postavljanjem na internet tj. omogućavanjem pripadnicima javnosti pristup djelu s mjesta i u vrijeme koje sami odaberu. **Pravo činjenja djela dostupnim javnosti**

Pravo distribucije podrazumijeva samo prvu prodaju djela nakon kojeg se ovo pravo iscrpljuje, jer nositelj prava ne može više kontrolirati njegovo dalje otuđivanje. Zato uz pravo distribucije Zakon vezuje **pravo iznajmljivanja** autorskog djela, kao pravo davanja na korištenje djela u određenom vremenskom razdoblju radi njegovog komercijalnog iskorištavanja.

Kada govorimo o stavljanju djela u promet, treba spomenuti i pojam javne posudbe, koji označava stavljanje u promet djela posredovanjem javnih knjižnica u ograničenom razdoblju, ali bez ostvarivanja imovinske koristi. Iako u slučaju javne posudbe nema komercijalnog iskorištavanja djela, ono je po Zakonu dozvoljeno bez odobrenja autora, pa autor ostvaruje

¹² ZAPSP, čl. 33.

¹³ ZAPSP, čl. 34. st. 1.

pravo na plaćanje primjerene **naknade za javnu posudbu**. Naknadu plaća osoba koja iznajmljuje autorsko djelo, te se ostvaruje isključivo kolektivno.

Mehanička prava autori u načelu ostvaruju individualno tj. sklapanjem pojedinačnih punomoći s licenciranim ili specijaliziranim organizacijama (pravnim osobama) koja se bave zaštitom i ostvarivanjem ove vrste autorskih prava. U praksi to rade tzv. glazbeni *publisheri*, koje ne treba miješati s izdavačima u klasičnom smislu te riječi, a koji su specijalizirani za komercijalizaciju i plasman autorskog djela na tržištu. ¹⁴

3.3 Mala prava

Za razliku od mehaničkih, mala prava (eng. *performing rights* ili *small rights*) obuhvaćaju područje **prava priopćavanja djela javnosti**. Novi ZAPSP u čl. 36. propisuje da se priopćavanje javnosti odnosi na svaki način priopćavanja, žicom ili bežičnim putem te da se za svako priopćavanje mora dobiti dozvola od autora djela, osim ako Zakon ne propisuje drugačije.

Kod glazbenih djela to se posebno odnosi na:

- pravo javnog izvođenja tj. javne glazbene izvedbe,
- pravo javnog prikazivanja scenskih djela
- pravo javnog prenošenja
- pravo javnog priopćavanja fiksiranog djela.
- pravo emitiranja i reemitiranja
- pravo prijenosa izravnim protokom
- pravo činjenja djela dostupnim javnosti
- pravo javnog priopćavanja emitiranja, reemitiranja, prijenosa izravnim protokolom i činjenja dostupnim javnosti
- pravo priopćavanja javnosti, uključujući činjenje dostupnim javnosti, u okviru prateće internetske usluge
- pravo priopćavanja javnosti, uključujući činjenje dostupnim javnosti, pri davanju pristupa javnosti djelima koja su učitali korisnici platforma za dijeljenje sadržaja putem interneta

¹⁴ O pojmu *publisher* i *publishing* ugovora, vidi poglavlja 4.3 i 4.4

U ovom dijelu rada često se koristi pojam javnosti, pa recimo kako Zakon u čl. 5. st. 3. definira javnost kao veći broj osoba koje izvan uobičajenog užeg kruga osoba usko povezanih rodbinskim ili drugim vezama. Također, javnim korištenjem smatra se svako korištenje autorskog djela ili predmeta srodnih prava koje je pristupačno javnosti ili korištenje u prostoru koji je pristupačan pripadnicima javnosti ili omogućavanje pripadnicima javnosti pristupa autorskom djelu i predmetima srodnih prava s mjesta i u vrijeme koje sami odaberu.¹⁵

Jedno od najstarijih načina priopćavanja autorskog djela javnosti jest neposredno priopćavanje, formulirano kroz pravo javne glazbene izvedbe, a koje podrazumijeva izvođenje glazbenog djela uživo. Javna glazbena izvedba odnosi se u pravilu na nescenska glazbena djela, dok se pravo javnog prikazivanja scenskih djela odnosi se na izvođenje dramsko-glazbena djela u sklopu scenskih produkcija.¹⁶ Pravo javnog prenošenja odnosi se na prenošenje javne glazbene izvedbe ili scenske izvedbe dramsko-glazbenog djela, izvan prostorija u kojima se ta izvedba održava, a putem zvučnika, ekrana ili drugih tehničkih uređaja. Javno priopćavanje fiksiranog djela jest isključivo pravo priopćavanja javnosti, zvučno ili vizualno, snimljenog autorskog djela s podloge na koju je djelo fiksirano.¹⁷

Pravo emitiranja odnosi se na pravo priopćavanja autorskog djela javnosti direktno putem radija i televizije¹⁸ tj. radijskih ili televizijskih signala, bežično, putem satelita ili putem žice. Pravo reemitiranja odnosi se na slučajeve kada prvo emitiranje, provedeno žicom, zrakom ili putem satelita, dakle svakom dostupnom tehnologijom osim interneta, istodobno u neizmijenjenom obliku i u cijelosti, javnosti priopći osoba različita od organizacije za emitiranje koja je provela prvo emitiranje ili pod čijom je kontrolom i odgovornošću ono provedeno. Primjer reemitiranja imamo kod pružatelja IPTV¹⁹ usluga digitalne televizije kao što je u Hrvatskoj MaxTV. O pravu na prijenos izravnim protokom govorimo kao o pravu javnog priopćavanja u slučajevima kada organizacija za emitiranje svoje radijske ili televizijske programe prenosi prvo distributeru signala, koji ih onda dalje prenosi javnosti.

Razvojem novih tehnologija razvijaju se i novi modeli poslovanja organizacija za emitiranje, na prvom mjestu mislimo na televizijske i radijske operatere, koji zaštićene sadržaje počinju

¹⁵ ZAPSP, čl. 5. st. 4.

¹⁶ Dramsko-glazbena djela se također ponekad mogu izvoditi nescenski, obično u dijelovima ili odlomcima.

¹⁷ ZAPSP, čl. 40.

¹⁸ Nekada poznata kao radiodifuzijska prava, prvi put uvedena revizijom Bernske konvencije u Rimu, 1928. g.

¹⁹ Internet protokol televizija

nuditi i putem interneta u okviru prateće internetske usluge (npr. usluga preko aplikacije HRTi). Za takve internetske usluge, organizacije za emitiranje moraju pribaviti odobrenje za umnožavanje, priopćavanje javnosti te činjenje djela dostupnim javnosti. Obzirom da se internetske usluge mogu vidjeti istovremeno bilo gdje u svijetu, Zakon ovdje primjenjuje načelo države podrijetla, koje podrazumijeva da se autorsko djelo koristi tamo gdje organizacija za emitiranje ima svoj glavni poslovni nastan pa se i prava moraju tamo regulirati. Načelo države podrijetla kod pratećih internetskih usluga primjenjuje se samo za radijske programe, vijesti i informativne programe vlastite produkcije koji se u potpunosti financiraju vlastitim sredstvima. Sva ostala audiovizualna djela nisu podvrgnuta načelu države podrijetla, što znači da se reguliraju teritorijalno, tamo gdje se i prikazuju.²⁰

Pravo činjenja djela dostupnim javnosti jest pravo da se djelo priopći javnosti, na način koji pripadnicima javnosti omogućava pristup javnosti s mjesta i u vrijeme koji sami odaberu. Ovaj način priopćavanja javnosti, u prijašnjim verzijama Zakona nazivan stavljanje na raspolaganje javnosti, posebno je značajan u današnje vrijeme jer obuhvaća korištenje zaštićenog sadržaja putem interneta. Činjenje djela dostupnim javnosti na ovdje opisan način predstavlja i jedan od načina izdavanja djela koje predviđa Zakon.²¹ To znači da izdavanje glazbenog djela ne podrazumijeva samo stavljanje u promet fizičkih primjeraka djela (nosača zvuka) u količini koja zadovoljava razumne potrebe javnosti, već se djelo smatra izdanim i postavljanjem na javne servise i platforme za konzumiranje multimedijских sadržaja na internetu.

Svako javno priopćavanje emitiranja, reemitiranja, prijenosa izravnim protokom i činjenja dostupnim javnosti, zaštićeno je kao zasebno imovinsko pravo za koje je potrebno je dopuštenje autora ili nositelja prava.

Za kraj pregleda prava priopćavanja javnosti, ukratko ćemo opisati i priopćavanje javnosti putem interneta te način na koji je ono uređeno u aktualnom Zakonu. Korištenje sadržaja kroz platforme za dijeljenje sadržaja putem interneta, kao što su Youtube, Facebook, Tik Tok, Google itd., uređeno je na način da se odgovornost za dobivanje potrebnih dopuštenja za umnožavanje, priopćavanja javnosti i činjenje dostupnim javnosti tih sadržaja prebacila na same platforme. Navedene platforme, u koje ubrajamo i medijske agregatore, društvene mreže,

²⁰ Matanovac Vučković, R., iz članka „Što donosi novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima“, Informator, br. 6703 od 01.11.2021.

²¹ ZAPSP, čl. 5. st. 2.

online aplikacije i sl., Zakon definira kao pružatelje usluga informacijskog društva, koji od pohranjivanja i davanja pristupa javnosti autorskim djelima koje učitavaju njihovi korisnici, ostvaruju imovinsku korist. Do sada je odgovornost bila na korisnicima koji su zaštićeni sadržaj učitali, dok platforme kao posrednici nisu bile odgovorne za sadržaj koji posreduju, ako nisu znali da se sadržajem krše određena prava.²² Po novom uređenju, sami pružatelji usluga sada moraju osigurati dopuštenje tj. licencu od nositelja prava, za sve zaštićene sadržaje koje dijele, a kojima se nekomercijalni korisnici putem njihove platforme koriste. Te licence se realiziraju putem ugovora između nositelja prava i pružatelja usluga, koji prema Zakonu trebaju biti pravedni te po kojima autori trebaju primiti primjerenu naknadu za korištenje svojih djela. Zakon izričito navodi kako autori ili nositelji prava nisu dužni dati odobrenje za korištenje svojih djela, te uz obrazloženje mogu to zabraniti i tražiti uklanjanje svojih djela s određene platforme koja je to djelo kao sadržaj dijelila. Ukoliko pružatelj usluge dijeli sadržaj za koji nije pribavio odobrenje, odgovoran je za neovlašteno priopćavanje autorskih djela javnosti, što uključuje i činjenje dostupnim djela javnosti, osim ako ne dokaže da je uložio najbolje napore da ishodi odobrenje ili da je uložio najbolje napore da osigura nedostupnost djela za koje nema odobrenje. U ovom slučaju, mora postupati žurno kako bi uklonio sadržaj koji nije dopušteno dijeliti, nakon što je od autora dobio takvu obavijest. ZAPSP u čl. 50. - 53. detaljno uređuje propise vezane uz dijeljenje sadržaja putem interneta, ograničenja odgovornosti pružatelja usluga te pravila postupanja i pritužbe glede usluga dijeljenja sadržaja putem interneta.

Dok se mehanička prava mogu ostvarivati individualno, Zakon propisuje da se prava javnog priopćavanja glazbenih autorskih djela tj. mala prava ostvaruju kolektivno, a neka od njih isključivo putem organizacija za kolektivno ostvarivanje prava. O ovoj temi više u nastavku rada.²³

Kako smo se dotakli terminologije koja koristi izraz mala prava, treba reći da glazbena industrija poznaje i tzv. **velika prava** (eng. *grand rights*), a koja obuhvaćaju pravo na javno izvođenje dramsko-glazbenih djela. Ova vrsta prava dakle regulira i odnosi se na djela koja su izvorno napisana za izvođenje u dramskim ili kazališnim produkcijama,²⁴ a ne obuhvaća nescenska glazbena djela.

²² Pravilo tzv. sigurne luke

²³ Vidi poglavlje 6. Ostvarivanje prava

²⁴ Vidi poglavlje 2.1 Autorsko djelo

3.4 Pravo prerade i sinkronizacijska prava

Osim opisnih malih i mehaničkih prava, imovinska prava autora uključuju još i **pravo prerade**. ZAPSP definira pravo prerade kao isključivo pravo prevođenja, prilagođavanja, glazbene obrade ili neke druge preinake autorskog djela. Uz jasnu definiciju pojma prerade autorskog djela u klasičnom smislu te riječi, u praksi glazbene industrije pod preradu spadaju i prava nazvana **sinkronizacijska prava** (eng. *synchronization* tj. *sync rights*)²⁵. Ona obuhvaćaju prava korištenja i uvrštavanja autorskog glazbenog djela u nova audiovizualna djela, te prilagodbe i obrade glazbenog djela napravljene u tu svrhu. ZAPSP iz 2021. jasnije razlikuje i definira sinkronizacijska prava prema tome ostvaruju li se ona individualno ili kolektivno, što će posebno biti značajno za praktično korištenje glazbe na radijskim i televizijskim postajama te putem interneta.

Tako se pravo prerade koje se odnosi na uvrštavanje i korištenje glazbenih djela u filmovima (igranim, dokumentarnim, crtanim itd.), serijama, najavnim ili odjavnim špicama, reklamama i jinglovima, i dalje ostvaruje individualno. Novi Zakon izričito navodi kako se u svim drugim slučajevima uvrštavanja glazbenih djela u nova audiovizualna djela, sinkronizacijska prava tj. prava prerade ostvaruju kolektivno. To se posebno odnosi na audiovizualna djela koja nemaju i ne izvode se prema unaprijed napisanom detaljnom scenariju, kao što su emisije glazbenog, zabavnog ili mozaičnog karaktera, korištenje djela kao pozadinske glazbe uz govor u televizijskim ili radijskim prilozima, vijestima i slično. Isto tako, pravo prerade obuhvaća i korištenje glazbenih djela na načine za koje je ono bilo izvorno i namijenjeno, kao što su koncertne i studijske izvedbe, izvedbe glazbe uz ples, uključujući prilagodbe i glazbene obrade. Ovakve odredbe novog, aktualnog Zakona imale su za cilj urediti i omogućiti TV postajama brže i lakše korištenje glazbe u produkciji i realizaciji njihovih svakodnevnih audiovizualnih sadržaja.

Kao još jednu novost u kontekstu glazbenih autorskih djela, ZAPSP iz 2021. godine regulira pravo prerade koje se odnosi na sadržaje koje na internet postavljaju korisnici različitih internet servisa. Ovdje će najviše biti slučaj kada se glazbena djela uvrštavaju u razne video materijale koje kreiraju korisnici te ih postavljaju na platforme kao što su Youtube, Facebook, Instagram, Tik-Tok itd. Za takve sadržaje od sada su odgovorne same platforme, a ne više krajnji korisnici,

²⁵ <https://www.zamp.hr/clanak/pregled/2449/hds-pozdravlja-novi-zakon-o-autorskom-i-srodnim-pravima>

koje moraju provoditi identifikaciju korištenih glazbenih djela te o njihovom korištenju redovito izvještavati organizacije za kolektivno ostvarivanje prava. Ovakva se sinkronizacijska prava također dakle ostvaruju kolektivno. Na taj se način željela postići bolja regulacija korištenja glazbenih djela u online okruženju, jednostavnost korištenja glazbe u internet servisima uz pravednu i kontroliranu raspodjelu honorara autorima korištenih djela.

4) AUTORSKO PRAVO U PRAVNOM PROMETU

4.1 Raspolaganje autorskim pravom

Autorsko pravo jest isključivo osobno pravo autora nad stvorenim autorskim djelom, te on u načelu samostalno i slobodno odlučuje kako će raspolagati tim djelom. Međutim, raspolaganje mora biti u granicama i okvirima koji su propisani u ZAPSP-u, pa se tako autor ne može odreći svog prava niti ga može za života prenijeti na drugoga, te ono ne može biti predmetom ovrhe.²⁶ Nakon autorove smrti, autorsko pravo se može naslijediti, a može se i prenositi u korist sunasljednika kod razvrgnuća nasljedničke zajednice. Također, ZAPSP predviđa i neka sadržajna te vremenska ograničenja u pogledu raspolaganja autorskim pravom, ali o tome više u nastavku rada.²⁷

Kao subjektivno pravo, u hrvatskom pravnom poretku stječe se izvorno ili originarno, što znači da u trenutku stvaranja autorskog djela, za autora po sili zakona nastaje nad tim djelom autorsko pravo koje do tada nije postojalo. Iz postojećeg autorskog prava mogu se potom izvoditi prava koja će svojim nositeljima omogućiti uživanje autorskog djela te imovinske koristi nastale njegovim iskorištavanjem.

Zato je za raspolaganje u pravom prometu bitno podsjetiti na dvojnu narav autorskog prava koja se očituje kroz njegovu osobnopravnu tj. moralnu te imovinskopravnu komponentu. Kako proizlazi iz monističke teorije autorskog prava prihvaćene u našem pravnom poretku, ove dvije komponente čine jedinstvenu i nerazdvojivu cjelinu što znači da je u pravnim poslovima *inter vivos*, autorsko pravo kao jedinstveno neprenosivo, na način da autor izgubi sva svoja prava a

²⁶ To mogu biti imovinske koristi stečene korištenjem autorskog djela. Više u ZAPSP, čl.57. st. 1., Ovrha na autorskim pravom

²⁷ Vidi poglavlje 5. Ograničenja raspolaganja autorskim pravom

netko drugi ih stekne.²⁸ Raspolaganjem u pravnom prometu druge osobe mogu derivativno steći samo autorska imovinska prava, dok moralna prava ostaju vezana samo uz osobu autora za njegova života, a nakon njegove smrti se mogu naslijediti, osim onih koja su strogo osobna²⁹.

Za raspolaganje u pravnom prometu bitno je reći da je autorsko pravo samostalno i neovisno o pravu vlasništva i drugim stvarnim pravima na stvari na kojoj je autorsko djelo fiksirano.³⁰ To znači da raspolaganje autorskim pravom ne utječe na pravo vlasništva na stvari na kojoj je djelo fiksirano, isto kao što raspolaganje tim pravom vlasništva, ne utječe na autorsko pravo na tom djelu, ako Zakonom nije drugačije određeno.

Ukoliko autor ili nositelj autorskog prava, ne želi samostalno ostvarivati svoje pravo, njime se pravnim poslovima među živima može raspolagati **osnivanjem prava iskorištavanja** za drugu osobu ili **povjeravanjem ostvarivanja prava** za račun autora.³¹ Osnivanjem prava iskorištavanja autorskog djela, autor na druge osobe prenosi svoja imovinska prava, pa time u pravilu više ne uživa direktnu, isključivu i neograničenu imovinsku korist od svojeg autorskog djela. S druge strane, autor može pravnim poslom povjeriti drugim osobama da ostvaruju tu imovinsku korist tj. prava za njegov račun.

Osnivanje prava iskorištavanja autorskog djela ostvaruje se u pravilu ugovorom koji se naziva autorskopравни ugovor. U svakodnevnoj praksi često se koristi skraćeni naziv autorski ugovori, što je ispravno ukoliko je sam autor stranka takvog ugovora. Osim toga, pravo iskorištavanje može se steći i davanjem odobrenja tj. dozvole za korištenje ili drugim pravnim poslom, nasljeđivanjem te iznimno sudskom odlukom ili po zakonu.³²

Zakon u člancima 59. – 62. donosi nekoliko općenitih pravila koja se tiču prava iskorištavanja, između ostalog da kasnije osnivanje prava iskorištavanja, čak i isključivog, ne djeluje štetno za ranije osnovano, osim ako ugovorom nije drugačije određeno. Pravo iskorištavanja može se bez suglasnosti autora prenijeti samo u sklopu pravnog posla koji se prenosi cijelo poslovanje ili

²⁸ Gliha, I., Raspolaganje autorskim pravom i srodnim pravima, Zbornik hrvatskog društva za autorsko pravo, vol.5, Zagreb, 2004., str. 98.

²⁹ Henneberg, I., *op.cit.*, Autorsko pravo, str. 88.

³⁰ ZAPSP, čl. 112. st. 1.

³¹ Vidi poglavlje 6. Ostvarivanje autorskog prava

³² Gliha, I., *op.cit.* Raspolaganje autorskim pravom..., str. 99.

dio poslovanja koji čini cjelinu.³³ Daljnje pravo iskorištavanja, ne može se osnovati za drugoga bez pisane suglasnosti autora, osim ako nije osnovano u korist autora.

4.2 Autorskopравни ugovori

Autorskopравни ugovori, dakle ugovori kojima autor ili drugi nositelj autorskog prava prenosi svoje pravo iskorištavanja na drugu osobu, u našem pravnom poretku imaju karakteristike obveznopравниh ugovora, te se na njih primjenjuju pravila iz Zakona o obveznim odnosima, za sve odredbe osim onih posebno propisanih u ZAPSP-u. Zakon tako određuje da, ako drugačije nije propisano, autorskopравни ugovori moraju biti sastavljeni u pisanom obliku te moraju sadržavati barem naznaku djela na koje se odnose, način i opseg iskorištavanja s eventualnim ograničenjima te moraju odrediti autorsku naknadu za korištenje djela.

Naknada za korištenje djela je pravo koje zakonski pripada autoru, a iako je njezina visina u pravilu predmet slobodnog ugovaranja, Zakon propisuje da ona mora biti primjerena i razmjerna uz navođenje kriterija prema kojima se to definira.³⁴ Ako naknada nije određena ugovorom ili je određena u visini koja nije primjerena, autor ima pravo zahtijevati primjerenu i razmjernu naknadu. Također, ako je naknada određena ugovorom, autor ima pravo tražiti prilagodbu te naknade ako nastupe promijenjene okolnosti, koje bi, da su postojale u trenutku sklapanja ugovora, utjecale na utvrđivanje drugačijeg iznosa naknade. Autor također ima pravo tražiti pravičniju naknadu, od nositelja prava iskorištavanja s kojim je sklopio ugovor, ako se pokaže da je izvorno ugovorena naknada nerazmjerno niska u usporedbi sa svim naknadnim relevantnim prihodima koji su za nositelja prava nastali iskorištavanjem autorskog djela.

Autor sam određuje u kojem će opsegu nekome dati pravo iskorištavanja svog djela, da li će to biti isključivo ili neisključivo te u kojoj mjeri će biti prostorno, vremenski i sadržajno ograničeno. Važno je reći da osnivanjem prava iskorištavanja autor ne gubi svoje autorsko pravo, već ono samo biva opterećeno novoosnovanim pravom iskorištavanja autorskog djela za drugu osobu.

Isključivo pravo iskorištavanja znači da nositelj takvog prava može, u sadržajnim okvirima svog ovlaštenja, jedini koristiti konkretno autorsko djelo te sve ostale od toga isključiti. To se

³³ U kojem slučaju stjecatelj prava solidarno odgovara sa prenositeljem prava, za njegovu obvezu prema autoru.

³⁴ ZAPSP, čl. 67. st. 3.

odnosi i na samog autora, osim ako pri osnivanju prava iskorištavanja, autor za sebe nije pridržao pravo korištenja djela na isti način, na što po Zakonu ima pravo. Ukoliko je pravo iskorištavanja osnovano kao neisključivo, nositelj takvog prava ne može isključiti ni autora ni druge osobe od korištenja autorskog djela na isti način. Vremensko ograničenje znači da se pravo iskorištavanja može osnovati na određeno vrijeme, dok se prostornim ograničenjem može odrediti da se pravo iskorištavanja osniva samo za određeni teritorij, a ne za cijeli svijet.

Autorskopравnim ugovorom bitno je odrediti način i sadržaj prava iskorištavanja koje osniva. To znači da treba točno definirati na koja imovinska autorska prava se iskorištavanje odnosi, a ukoliko to nije jasno iz samog ugovora, ZAPSP u čl. 58. st. 5. propisuje da je stjecatelj stekao pravo koristiti autorsko djelo samo na način potreban za ispunjenje svrhe konkretnog ugovora tj. pravnog posla na temelju kojeg se stječe pravo iskorištavanja. Također, isti članak propisuje da se u slučaju nejasnoća po pitanju ostalih ograničenja prava iskorištavanja iz ugovora, presumira da je osnovano neisključivo pravo iskorištavanja za teritorij Republike Hrvatske.

Za kraj je bitno reći da autor ima zakonsko pravo jednostranog raskida sklopljenog ugovora, ako nositelj isključivog prava iskorištavanja ugovorenom ili zakonskom ili primjerenom roku ne pristupi iskorištavanju autorskog djela. Prije ostvarivanja prava na jednostrani raskid, autor ga treba pozvati da ispuni svoju obvezu u primjerenom roku.

Na sva ostala pitanja vezana uz autorskopравne ugovore, a koja nisu regulirana ZAPSP-om, primjenjuju se odredbe Zakona o obveznim odnosima.³⁵

4.3 Tri kategorije prava pri raspolaganju glazbom

Kad govorimo o raspolaganju glazbenim djelima u pravnom prometu i glazbenoj industriji općenito, pojavljuju se tri kategorije subjektivnih prava reguliranih ZAPSP-om, koja ćemo ukratko opisati u nastavku ovog poglavlja. To su autorsko pravo autora na njegovom djelu, pravo umjetnika izvođača na njegovoj izvedbi te pravo proizvođača fonograma na njegovom fonogramu.³⁶

³⁵ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 155/2023.

³⁶ Matanovac Vučković, R., *op. cit.* Autorsko i srodna prava u glazbi..., str. 61.

Glazbeno djelo, kako smo uvodno objasnili, mogu stvarati autor glazbe (skladatelj), autor teksta i aranžer. Navedeni autori nad svojim djelom imaju **autorska prava** koja definiraju i štite odnos autora i njegovog djela te kojima se bavimo u ovom radu.

Općenito možemo reći, iako to ne mora biti pravilo, da većina autora stvara svoja glazbena djela da se ona izvodila pred publikom. Izvođenje glazbenih djela rade umjetnici izvođači, u našem slučaju glazbenici i pjevači, koji opet imaju svoja prava nad svojom umjetničkom izvedbom, a koja su definirana kao **prava umjetnika izvođača**. Prava umjetnika izvođača, kao srodna prava autorskom pravu, definira ZAPSP u čl. 128.-139.

Da ponovimo razlikovanje koje kod laika može dovesti do konfuzije, predmet zaštite kod autorskog prava jest autorsko djelo, u glazbi dakle glazbeno djelo, dok je predmet zaštite kod prava umjetnika izvođača njegova izvedba.

Na kraju, da bi glazbeno djelo steklo preduvjete za značajniju tržišnu komercijalizaciju, ono mora biti fiksirano na materijalnu podlogu tj. snimljeno kako bi se moglo reproducirati, distribuirati te javno priopćavati. U ovoj fazi skladba postaje nematerijalni, zvučni zapis ili fonogram, pravno definiran kao fiksacija zvukova izvedbe, drugih zvukova ili onog što predstavlja zvukove, osim u obliku fiksiranja zvukova u audiovizualno djelo.³⁷ Izvorno, prvo fiksiranje zvuka naziva se eng. *master* tj. master traka ili vrpca. Ona služi kao predložak za daljnju reprodukciju tj. umnožavanje djela, bilo mehanički kroz nosače zvuka kao medije kojima se obavlja tradicionalna, fizička distribucija glazbe, bilo kroz različite digitalne formate za digitalnu distribuciju, koja je u današnje vrijeme preuzela primat kad govorimo o plasmanu glazbe na tržište.

Djelatnost proizvodnje fonograma i nosača zvuka te njihove reprodukcije i distribucije naziva se **glazbeno izdavaštvo**, a organizacije koje se bave tom djelatnošću nazivaju se diskografi. Kako je upravo fonogram u središtu zaštite prava kojima se regulira glazbeno izdavaštvo, ta prava se nazivaju prava proizvođača fonograma ili **fonogramska prava**, te su također srodna autorskom pravu, a ZAPSP ih definira u čl. 140.-145.

³⁷ ZAPSP, čl. 140., te čl. 2. Ugovora o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, Ženeva, 1996.

Drugačiji pojam od glazbenog izdavaštva je **glazbeno nakladništvo** ili eng. *music publishing*. U daljem tekstu ćemo koristiti engleski naziv publishing, obzirom da je on ustaljen u praksi glazbene industrije te da izbjegnemo eventualno miješanje ili zamjenu pojmova izdavaštvo i nakladništvo, koji se u našem jeziku često koriste kao sinonimi.

Glazbeni publishing jest djelatnost komercijalizacije i tržišnog raspolaganja autorskim glazbenim djelima. To podrazumijeva promociju glazbenih djela, regulaciju korištenja djela u medijima, pronalaženje potencijalnih klijenata za korištenje djela, plasman djela u krugovima izvođača i diskografa, prikupljanje prihoda od prava koja se ostvaruju individualno, a ne kolektivno itd. Publisher ili glazbeni nakladnik je fizička ili pravna osoba tj. organizacija koja se bavi djelatnošću glazbenog publishinga.

Ovdje izneseno razlikovanje diskografa i publishera posebno je važno u kontekstu pravnih poslova i tržišnog raspolaganja glazbom te pripadajućim pravima. U tom smislu, u praksi će za same autore biti važniji publisheri, kojima će povjeravati brigu o svojim djelima, njihovom plasmanu i komercijalizaciji te ih tako učiniti izvedenim nositeljima imovinskih autorskih prava. S druge strane, glazbeni izvođači će svoje interese na tržištu, a koji se tiču snimanja njihovih izvedbi te pripadajućih izvođačkih prava, ostvarivati kroz suradnju s diskografima. Tako treba razlikovati ugovore koje sklapaju autori s publisherima i koje zovemo nakladnički ili publishing ugovori, od ugovora koji reguliraju odnose između izvođača i diskografa a koje nazivamo izvođački ili diskografski ugovori.

4.4 Publishing ugovori

Kako je tema ovog autorsko pravo, u nastavku ćemo opisati glavne karakteristike ugovora kojima autori reguliraju i definiraju raspolaganje i eksploataciju svojih djela s publisherima kao specijaliziranim organizacijama koje se time bave.

Publishing tj. nakladnički ugovor kojim autor ili nositelj autorskog prava u pogledu određenog djela prenosi imovinska prava na publisheru, koji se ugovorom obvezuje da će djelo komercijalno eksploatirati te za to autoru isplaćivati naknadu.

Ta eksploatacija može biti materijalna i nematerijalna, a u pravilu uključuje prava na objavu i izdavanje djela³⁸, što podrazumijeva umnožavanje i distribuciju, sinkronizacijska prava, pravo na obradu te različita prava javnog priopćavanja djela.

Tako će neke od glavnih aktivnosti publishera u okviru preuzetih ugovornih obveza biti licenciranje³⁹ prava mehaničke reprodukcije (putem organizacija za kolektivno ostvarivanje prava) proizvođačima fonograma za snimanje i izdavanje djela, davanje sinkronizacijskih licenci za korištenje djela u filmovima, reklamama i sl., kontrola prijave djela kod organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, plasman djela u izvođačkim krugovima, prikupljanje prihoda od iskorištavanja djela itd.⁴⁰

Opseg prava koja će prenijeti ovisi o autoru te njegovom dogovoru s publisherom, a definiranje sadržaja tih prava čini bitni sastojak ovog ugovora. U praksi će publisher tražiti da postane isključivi nositelj⁴¹ što šireg opsega prenesenih prava, čime će samostalno kontrolirati i upravljati repertoarom⁴² autorovih djela koja su predmet ugovora.

Ugovorom će se odrediti djela za koja se prava prenose te vremensko razdoblje tijekom kojeg je na snazi. Djela koja su predmet ugovora te trajanje mogu biti definirani u korelaciji na način da se ugovor potpisuje za određeni broj glazbenih djela ili albuma (zbirka više djela koja čine cjelinu), a moguća je i kombinacija ova dva kriterija.

Razdoblje trajanja ugovora treba razlikovati od razdoblja važenja prava koja se prenose tijekom kojeg publisher ima pravo prikupljati prihode i naknade za iskorištavanje djela koja su predmet ugovora. Razdoblje važenja prava će u pravilu biti dulje od trajanja samog ugovora, a publisher će težiti tome da to razdoblje bude maksimalno dopušteno trajanje autorskopravne zaštite propisano zakonom. Kako u našem i europskom pravnom poretku ta zaštita traje 70 godina nakon smrti autora,⁴³ u nekim slučajevima to bi se lako moglo biti i preko 100 godina, pa je kroz praksu postalo uobičajeno da se prava prenose na razdoblje između 5 i 25 godina. U

³⁸ Vidi poglavlje 3.2 Mehanička prava

³⁹ Licenca (lat. *licentia*: sloboda, dozvola) je dozvola koja ovlašćuje svog nositelja na iskorištavanje objekata prava intelektualnoga vlasništva; u ovom slučaju odobrenje tj. ovlaštenje za korištenje djela na određeni način

⁴⁰ Stopps, D., Kako živjeti od glazbe, 2. izdanje, Wipo / HDS ZAMP, Zagreb, 2015., str. 108.

⁴¹ Zakonska presumpcija isključivosti, ZAPSP čl.72. st.2.

⁴² Zakon definira *repertoar* kao skup autorskih djela ili predmeta srodnih prava za koje organizacija za kolektivno ostvarivanje prava ili neovisni upravljački subjekt ostvaruje prava.

⁴³ O vremenskim ograničenjima autorskog prava, ZAPSP, čl. 119.-127.

ugovoru će također biti definiran teritorij tj. zemljopisno područje na kojemu ugovor vrijedi i unutar kojeg je publisher ovlašten raspolagati djelom te naplaćivati naknade za njegovo iskorištavanje.

Jedan od najbitnijih elemenata publishing ugovora svakako je propisivanje naknade koju publisher isplaćuje autoru za komercijalnu eksploataciju repertoara koji se ugovorom prenosi. Naknada se definira kroz tantijeme, najčešće izražene u postotku koji se odnosi na omjer dijela prihoda koji idu autoru u odnosu na dio koji pripada publisheru. Osim tantijema, dio naknade kod publishing ugovora će često biti definiran i kroz predujam kao jednokratni iznos koji publisher isplaćuje autoru, a koji ovome omogućuje likvidnost prilikom kreativnog procesa stvaranja djela. Iznos predujma se obično kasnije odbija od isplate tantijema. Moguće je dogovoriti i jednokratni iznos kao avans, koji publisher isplaćuje autoru prilikom sklapanja ugovora a koji ostaje autoru, te koji se kasnije ne mora odbiti od iznosa isplaćenih tantijema.

Tantijemi se kao naknade odnose na prava mehaničke reprodukcije i distribucije, sinkronizacijska prava tj. licenci za sinkronizaciju, prava javnog izvođenja i emitiranja itd. Visina tantijema može biti ista za sve kategorije prenesenih prava, ali će se u praksi drugačije i posebno definirati za svaku kategoriju prava, ovisno o očekivanoj isplativosti njihove ekonomske eksploatacije. Visina raspodjele se obično kreće od 50-75% autoru a 25-50% publisheru, ovisno o kategoriji prava na koju se tantijemi odnose.

Isplata tantijema može biti definirana u bruto iznosu primljenom od organizacija za kolektivno ostvarivanje prava ili proizvođača fonograma, dok ugovorom može biti definirano da se prije isplate tantijema, od njih odbijaju troškovi koje publisher ima u okviru svog poslovanja tj. aktivnosti vezanih za plasman i promociju djela.

Autor ima zakonom zajamčeno pravo uvida u informacije vezane za prihode koji se ostvaruju temeljem ugovornog iskorištavanja njegovog djela ⁴⁴, pa će tako publisher o tome morati redovito autora obavještavati na način da mu šalje podatke o načinima iskorištavanja djela te tako ostvarenim i naplaćenim prihodima.

⁴⁴ Obveza transparentnosti, ZAPSP, čl. 69.

Publishing ugovori će vrlo često predvidjeti mogućnost da publisher stečena prava dalje prenosi na pod-nakladnike ili druge dionike unutar glazbene industrije, kako bi time povećao mogućnost iskorištavanja djela te na taj način ostvario najveće moguće prihode od tog iskorištavanja. Ovo će pogotovo biti slučaj kod velikih publishera koji posluju na području cijelog svijeta pa u različitim zemljama imaju pod-nakladnike putem kojih obavljaju svoje aktivnosti.

Kako su publishing ugovori podvrsta autorskopравnih nakladničkih ugovora, na njih se primjenjuju odredbe koje se odnose na autorskopравne ugovore općenito⁴⁵ te primjenjive zakonske odredbe koje se odnose na nakladničke ugovore⁴⁶.

4.5 Primjer raspolaganja glazbenim djelom u praksi

U nastavku ćemo na praktičnom primjeru zamišljenog autora i njegovog djela pokazati kako u praksi funkcionira i što znači raspolaganje glazbenim djelom s aspekta autorskog prava, kakve su mogućnosti ostvarivanja prihoda po toj osnovi te kakvu ulogu u korištenju djela imaju srodna prava.

Uzmimo da je izmišljeni autor glazbe i teksta Jack Livingston napisao vrlo popularnu pjesmu Flying Free koju je proslavio bend The Seagulls čiju je izvedbu djela snimio i objavio izdavač Omniverse Records. U ovom slučaju autorska prava na pjesmu Flying Free pripadaju g. Livingstonu, izvođačka prava na snimljenu izvedbu pripadaju bendu The Seagulls, dok Omniverse Music ima fonogramska prava nad snimljenim fonogramom pjesme te umnoženim nosačima zvuka na kojima se ona nalazi. Jacka Livingstona kao autora na tržištu cijelog svijeta zastupa publisher Strauss publishing.

Strauss publishing je pjesmu Flying Free ponudio velikom europskom proizvođaču energetskih napitaka, tvrtki Red Dwarf, za korištenje u njihovoj novoj reklamnoj kampanji. Obzirom na popularnost i kontekst pjesme, a koji se podudara s vrijednostima i slikom brenda koje na tržištu komunicira Red Dwarf, tvrtka se odlučila da stvarno upotrijebi ovu pjesmu u svojoj kampanji. Međutim, tvrtka nije željela platiti izdavaču Omniverse Records naknadu za korištenje njihove originalne snimljene verzije pjesme, već je odlučila snimiti svoju verziju pjesme Flying Free u

⁴⁵ Vidi poglavlje 4.2 Autorskopравni ugovori

⁴⁶ ZAPSP, čl. 72. - 83.

vlastitoj produkciji. Na taj način je iz poslovnog odnosa izbacila i originalnog izdavača i izvođača, te izbjegla platiti veliku naknadu na ime originalnih fonogramskih i izvođačkih prava. Osim toga, tvrtka Red Dwarf je time postala i nositeljem srodnih prava na novoj snimci navedene pjesme. Da bi na to imali pravo, Red Dwarf je s publisherom dogovorio jednokratnu naknadu za prava na snimanje i objavu nove verzije ovog autorskog djela, te sinkronizacijska prava za korištenje djela u svojoj budućoj reklamnoj kampanji.

Gledajući kroz praksu današnje glazbene industrije, realna naknada za prijenos navedenih prava mogla bi se mogla kretati oko 50.000 €. To je iznos koji je, u ovoj zamišljenoj situaciji, autor pjesme jednokratno uprihodio posredovanjem svog publishera. Naravno, taj prihod su na međusobno podijelili g. Livingston te Strauss publishing, sukladno odredbama međusobnog publishing ugovora. Međutim, to nisu svi prihodi koji su proizašli iz opisanog korištenja autorskog djela u ovoj situaciji.

Reklamna kampanja u kojoj je korištena pjesma obuhvaćala je veliki broj emitiranja na radiju i televiziji diljem Europske unije kroz dulji vremenski period. To je generiralo naknade za javno priopćavanje kroz emitiranje i emitiranje putem satelita, reemitiranje i činjenje dostupnim javnosti u okviru prateće internetske usluge. Navedene naknade prikupljale su autorske organizacije za kolektivno ostvarivanje prava, u svim zemljama u kojima je konkretna reklama bila prikazivana, te su ih temeljem internih izračuna, prema broju emitiranja, u odgovarajućem iznosu isplaćivale autoru za cijelo vrijeme trajanja navedenih emitiranja.

Na ovaj način, uz prvotnu jednokratnu naknadu za sinkronizacijska prava, autor i publisher su nastavili ostvarivati prihode kroz tantijeme isplaćivane od prava javnog priopćavanja autorskog djela. Obzirom na trajanje emitiranja reklame te njenu teritorijalnu rasprostranjenost, prihodi od prava javnog priopćavanja mogli su u ovom slučaju biti deset ili više puta veći od inicijalne sinkronizacijske naknade.

Uz sve to, pojavljivanje djela u reklamama podsjetilo je javnost i glazbene konzumente na originalnu izvedbu te pjesme, koja je ubrzo ušla u trending ⁴⁷ najvećih streaming servisa što je generiralo nove autorske prihode temeljem prava digitalne distribucije.

⁴⁷ Izraz eng. *trending* se upotrebljava za nešto što je u određenom trenutku jako popularno, traženo, preslušavano, pregledavano tj. konzumirano u svijetu streaming servisa te online aplikacija i platformi

Iz navedenog primjera⁴⁸ vidljivo je da mogućnosti plasmana autorskog djela mogu biti velike, te koliko važnu ulogu u tome može imati odabir iskusnog publishera s dobrim vezama u glazbenoj industriji.

Neki od najvećih publishera u današnjoj glazbenoj industriji su Universal, Sony, Warner ili Kobalt. A kada govorimo o tome koliku vrijednosti mogu postići autorska prava kod glazbenih djela, najbolje je navesti primjer Boba Dylana koji je 2020. godine prodao nakladniku Universal Music Publishing-u autorska prava na cijeli katalog svojih glazbenih djela za iznos od preko 300 milijuna dolara. Bila je to daleko najveća akvizicija i ulaganje u autorska prava do tada u glazbenoj industriji, koja je pokrenula svojevrsni trend otkupa cjelokupnih autorskih kataloga poznatih glazbenika od strane velikih publishera te pojavu investicijskih fondova koji se ciljano bave ulaganjima u autorsko pravo te intelektualno vlasništvo općenito.

Spomenimo i da je vrijednost tržišta glazbenog publishinga u 2023. godini iznosila 7.07 milijardi dolara uz procjenu godišnjeg rasta od 5.92% do 2030. godine.⁴⁹

Za kraj ovog poglavlja ću navesti citat Mercka Mercuriadisa, uz Nile Rodgersa suosnivača fonda Hipgnosis za ulaganje u intelektualno vlasništvo, te bivšeg managera umjetnika kao što su Elton John, Iron Maiden, Guns N 'Roses i Beyoncé, koji je rekao da su „*ulaganja u autorsko pravo sigurnija od ulaganja u zlato ili naftu, jer omogućuju zaradu čak i kada je svjetska ekonomija u najvećoj krizi.*“⁵⁰

⁴⁸ Primjer inspiriran stvarnim primjerom iz knjige Stopps, D., *op.cit.*, Kako živjeti od glazbe, str. 112

⁴⁹ <https://www.maximizemarketresearch.com/market-report/global-music-publishing-market/105765/>

⁵⁰ <https://mixer.hr/glazba/mixmusic/bob-dylan-prodao-autorska-prava/>

5) OGRANIČENJA RASPOLAGANJA AUTORSKIM PRAVOM

U ovom poglavlju ćemo se dotaknuti najznačajnijih sadržajnih i vremenskih ograničenja u pogledu raspolaganja autorskim pravom. Navedena ograničenja predstavljaju iznimke od načela koja proizlaze iz činjenice da je u našem pravnom sustavu autorsko pravo jedinstveno subjektivno pravo koje svom nositelju daje isključiva ovlaštenja raspolaganja autorskim djelom s apsolutnim djelovanjem prema drugima. Tako ZAPSP u čl. 181. propisuje da se objavljenim autorskim djelom bez odobrenja nositelja prava i bez plaćanja naknade može koristiti samo u slučajevima koji su u Zakonu izričito navedeni kao sadržajna ograničenja.⁵¹ Dakle, u nekim je slučajevima ipak dopušteno koristiti autorsko djelo bez odobrenja nositelja prava i/ili koristiti djelo bez plaćanja naknade, ali takve mogućnosti su restriktivno određene samo na slučajeve izričito propisane ZAPSP-om.

Najvažnije sadržajno ograničenje koje se odnosi na iskorištavanje glazbenih autorskih djela svakako je privatno kopiranje pa ćemo tu temu objasniti u nastavku ovog poglavlja.

5.1 Privatno kopiranje

Sredinom 20. stoljeća najveći prihodi koji se ostvaruju od glazbe temelje se na fizičkoj reprodukciji eng. *vinyla* tj. gramofonskih ploča, kao dominantnog i tehnički superiornog nosača zvuka, kojeg tada nije bilo moguće kopirati, a čijom se distribucijom glazba konzumira i uvelike komercijalizira. Zahvaćena procesom globalizacije, glazbena industrija doživljava veliki i nagli rast, a uspjeh autora i izvođača mjeri se u zlatnim i platinastim nakladama prodanih albuma. Od svega najviše profitiraju veliki diskografi koji kroz monopol na reprodukciju i distribuciju nosača zvuka uzimaju najveći dio financijskog kolača, diktiraju pravila igre i uvjete na glazbenom tržištu.

Daljim razvojem tehnologije, u drugoj polovici 20. stoljeća, priča se polako počinje mijenjati kada se na tržištu pojavljuju audio uređaji kojima postaje moguće kopirati glazbena djela bez kontrole i dozvole diskografa, nakladnika, autora ili drugih nositelja autorskih i srodnih prava u glazbi. Kako ovim postupkom glazbu postaje moguće dijeliti direktno među korisnicima, bez potrebe za kupovinom originalnog nosača zvuka, privatno kopiranje ima za posljedicu početak

⁵¹ Sadržajna ograničenja propisana su člancima 182.-213. ZAPSP-a

pada fizičke distribucije glazbe. Mogućnost privatnog kopiranja javlja se s prvim kazetofonima koji dominiraju tržištem 80-ih godina prošlog stoljeća. Do prave ekspanzije i suočavanja glazbene industrije s ovim problemom dolazi daljim razvojem tehnologije i novih medija, konkretno pojavom prvih kompaktnih diskova, kao digitalnih optičkih medija, krajem 1980-ih godina, populariziranih kroz skraćenicu CD.

Proces u kojem nosači zvuka uopće prestaju biti glavni način konzumacije glazbe, čime i prihodi od njihove fizičke reprodukcije i distribucije počinju značajno opadati, završava krajem 1990-ih potpunom digitalizacijom zvuka te pojavom i popularizacijom *.mp3* formata.⁵² Mp3 predstavlja digitalni zvučni zapis koji više nije potrebno fiksirati na nosač zvuka da bi se ostvarila njegova reprodukcija. Na taj način dolazi do dematerijalizacije, konzumenti više nemaju potrebu fizički posjedovati glazbu, ona se sada umnožava brzo, jednostavno i bez kontrole, dok njezina distribucija, širenjem i popularizacijom interneta, postaje prvenstveno digitalna.

U početku pojave privatnog kopiranja, pravni sustavi zemalja diljem svijeta pokušavali su doskočiti ovom problemu represijom tj. pokušajem zabrane ovakvih aktivnosti uz predviđanje prekršajne i kaznene odgovornosti za počinitelje.

Međutim, kako smo uvodno opisali, razvojem tehnologije privatno kopiranje je postalo nemoguće i kontrolirati, a pogotovo potpuno zakonski zabraniti. Tako se od Njemačke, koja je bila pionir u uvođenju sustava privatnog kopiranja u svoje zakonodavstvo još 1985. godine⁵³, pa do Velike Britanije koja je to učinila tek 2014. godine, danas većina svjetskih zemalja odlučila ovaj problem riješiti regulacijom kroz sustav privatnog kopiranja.

Iako je s aspekta zaštite interesa nositelja autorskog i srodnih prava, prirodno da se privatno kopiranje želi zabraniti, treba uzeti u obzir i interese slobode privatnog uživanja tj. korištenja autorskim djelima za vlastite potrebe pojedinaca u društvu. Motivi takvog korištenja ne smiju biti komercijalni i proizlaziti iz želje za ostvarivanjem profita, već iz osobne potrebe za

⁵² Mp3 (skraćeno od engl. MPEG-1 Audio Layer 3), normirani datotečni oblik digitalnoga zvučnog zapisa sa sažimanjem podataka i s vrlo malim gubitkom izvorne kvalitete; Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krlež, 2013. – 2025. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mp3>

⁵³ Više u radu Matanovac Vučković, R., Pravo na naknadu za reproduciranje za privatno i drugo vlastito korištenje u zakonodavstvu, praksi i pravnoj znanosti odabranih država, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, vol. 7, 2006, str. 154.

uživanjem u autorskim djelima kao manifestacijama ljudske kreativnosti i duhovnog stvaralaštva.

Tako sustav privatnog kopiranja podrazumijeva zakonsko dopuštanje umnožavanja autorskih djela za privatno korištenje, kao sadržajno ograničenje isključivog prava reprodukcije koje ima nositelj autorskog prava, uz uvođenje obveze plaćanja naknada za takvo korištenje. Naplata naknada za privatno kopiranje ključan je element tog sustava, jer predstavlja ekonomsku protutežu za umanjenju materijalnu korist koju bi nositelj prava reprodukcije imao da se umnožavanje odvija pod njegovim uvjetima i kontrolom. Naknada se određuje za tehničke uređaje koji omogućuju audio ili video snimanje te za prazne nosače zvuka, slike ili teksta, a podmiruju je proizvođači i uvoznici takve opreme. Ona se potom raspoređuje autorima i nositeljima autorskih prava putem sustava za kolektivno ostvarivanje prava. Kako se cjelokupna industrija proizvodnje uređaja za snimanje i praznih medija temelji na omogućavanju kopiranja zaštićenih autorskih sadržaja privatnim korisnicima, pravično je i da nositelji autorskih prava na tim sadržajima za to dobiju naknadu.⁵⁴ A obzirom da je objektivno nemoguće naplatiti naknadu od svakog pojedinog privatnog korisnika, kompromisno se ona naplaćuje od dionika industrije koja to omogućuje i od čega ostvaruje ekonomsku korist. Međutim, obzirom da proizvođači i uvoznici uređaja i medija za snimanje dobro znaju za naknade koje moraju plaćati na ime sustava privatnog kopiranja u zemljama u kojima posluju, oni te iznose ugrađuju u cijene svojih proizvoda, što znači da su korisnici ipak ti koji na kraju, doduše posredno, snose trošak naknada.⁵⁵

5.2 Sustav privatnog kopiranja u Hrvatskoj

Hrvatski pravni sustav također je prihvatio doktrinu po kojoj se dozvoljava privatno kopiranje, pod određenim uvjetima te uz plaćanje odgovarajuće naknade. To izričito propisuje ZAPSP u čl. 183. st. 1. u kojem stoji da je „dopušteno fizičkoj osobi, bez autorovog odobrenja, iz zakonito objavljenog izvora umnožavati autorsko djelo na bilo koju podlogu, kao i umnožavati autorsko djelo u obliku fotokopije, ako to čini za privatno korištenje koje nema izravno ili neizravno komercijalnu svrhu i nije namijenjeno ili pristupačno javnosti“.

⁵⁴ Preuzeto sa <https://www.zamp.hr/korisnici/pregled/64/98/privatno-kopiranje>

⁵⁵ Matanovac Vučković, R., *op.cit.*, Pravo na naknadu..., str. 149.

U našem se pravnom sustavu konkretno dopuštenje dakle odnosi samo na fizičke osobe, izvornik kojeg se kopira mora biti zakonito objavljen, a korištenje mora biti privatno ⁵⁶. Na kraju, svrha kopiranja ne smije biti komercijalna te kopije ne smiju biti namijenjene ili pristupačne javnosti. Za glazbena djela to znači da korisnik ne smije privatno kopirati glazbu pa takve kopije prodavati, koristiti u poslovne ili promotivne svrhe. Također, tako kreirani sadržaj ne smije javno priopćavati u npr. ugostiteljskim objektima ili na javnim događanjima, već se njime smije služiti samo privatno, recimo u svojem domu ili automobilu.

Osim navedenih specijalnih uvjeta za privatno kopiranje, ono se također ne smije suprotstavljati redovnom korištenju djela i ne smije neopravdano štetiti zakonitim interesima nositelja prava. Ova odredba Zakona, iz čl. 181. st. 2., odnosi se na sve slučajeve sadržajnog ograničenja autorskog i srodnih prava, te predstavlja implementaciju tzv. trostupanjskog testa ⁵⁷ u naše zakonodavstvo. Njegova svrha jest ponuditi jasne kriterije prema kojima se u svakom konkretnom slučaju praktično može provjeriti radi li se o dopuštenom i opravdanom korištenju autorskim djelom ili predmetom srodnog prava bez odobrenja nositelja prava ili bez odobrenja nositelja prava i plaćanja naknade. Test predviđa tri kriterija koja moraju biti zadovoljena da bi korištenje bilo dopušteno i opravdano: 1. korištenje je dozvoljeno je samo u slučajevima izričito navedenima u Zakonu; 2. korištenje se ne suprotstavlja redovnom korištenju autorskog djela ili predmeta srodnih prava; 3. korištenje ne šteti neopravdano zakonitim interesima nositelja prava.

U članku 183. ZAPSP također propisuje obvezu plaćanja odgovarajuće naknade autorima i to za djela za koja se, obzirom na njihovu prirodu, može očekivati da će bez odobrenja autora biti kopirana za privatno korištenje snimanjem na nosače zvuka, slike ili teksta ili fotokopiranjem. ⁵⁸ Kod prodaje na teritoriju RH obveznici plaćanja naknade su proizvođači uređaja i praznih nosača te, solidarno s njima, uvoznici istih. Ukoliko se predmeti ne proizvode na području RH, obveznici plaćanja naknade su samo uvoznici, a obveza nastaje pri uvozu ili prvoj prodaji u RH. Obveze nema ako se uređaji ili prazni nosači izvoze iz RH.

⁵⁶ Iz citiranog članka aktualne verzije ZAPSP-a (NN 111/2021), izbačen je nejasno definiran pojam „i drugo vlastito korištenje“, a koji je uz bio prisutan u starijim verzijama ovog Zakona.

⁵⁷ Propisano u čl. 5/5 Direktive 2001/29/EZ

⁵⁸ ZAPSP, čl. 183. st. 2.

Zakon također propisuje da se naknada za privatno kopiranje ostvaruje kolektivno, što u Hrvatskoj provodi HDS ZAMP (u daljem tekstu ZAMP).⁵⁹ ZAMP, kao ovlaštenik prava na naknadu, u uspostavi sustava privatnog kopiranja nastupa, sukladno posebnim ugovorima, kao ovlaštenik drugih nositelja autorskih i srodnih prava⁶⁰. To su Hrvatska udruga za zaštitu izvođačkih prava (HUZIP), Udruga za zaštitu, prikupljanje i raspodjelu naknada fonogramskih prava (ZAPRAF) te Društvo hrvatskih filmskih redatelja (DHFR) koji kroz svoje recipročne ugovore također zastupaju, osim domaćih, i sve inozemne nositelje autorskih i srodnih prava. Dio naknada koji se odnosi na kopiranje glazbenih djela, dijeli se u omjeru 40% autorima (HDS ZAMP), 30% izvođačima (HUZIP) te 30% diskografima (ZAPRAF).⁶¹ Svoj dio prikupljene naknade ZAMP raspodjeljuje na domaće i strane autore glazbenih djela, dok 30% naknade prikupljene za glazbena autorska djela, dijeli putem godišnjih natječaja za poticanje umjetničkog stvaralaštva, te na taj način sufinancira različite glazbene manifestacije i festivale.

Visinu same naknade ne propisuje Zakon, on samo određuje da ona mora biti odgovarajuća, a njezin iznos utvrđuje ovlaštenik prava, u našem slučaju ZAMP, objavom cjenika naknada za privatno kopiranje na svojim mrežnim stranicama. Prema objašnjenju ZAMP-a, naknada se ne određuje u postocima razmjerno tržišnoj cijeni proizvoda na koje se odnosi, već u paušalnom iznosu, vodeći se načelom pravičnosti te uvažavajući ukupnost postojećih odnosa vrijednosti na tržištu.⁶²

Prema aktualno važećem cjeniku, naknada po komadu za jedan prazan CD-u iznosi 0,01€, dok recimo naknada po jednom pametnom telefonu iznosi 1,8€. Tvrtke obveznici plaćanja naknadu dužne su sklopiti ugovor sa ZAMP-om te slati redovita tromjesečna izvješća o proizvodnji tj. prodaji uređaja i praznih medija, na temelju čega se radi izračun iznosa naknade koju su dužni platiti.

⁵⁹ HDS ZAMP je stručna služba Hrvatskog društva skladatelja (HDS) za zaštitu autorskih muzičkih prava (ZAMP)

⁶⁰ Temeljem odredbe iz ZAPSP-a, čl. 221.

⁶¹ Iz prezentacije ZAMP-a o privatnom kopiranju dostupne na <https://www.zamp.hr/korisnici/pregled/64/98/privatno-kopiranje>

⁶² Iz prezentacije ZAMP-a o privatnom kopiranju dostupne na <https://www.zamp.hr/korisnici/pregled/64/98/privatno-kopiranje>

5.3 Vremenska ograničenja

Autorsko i srodna prava ne djeluju beskonačno, već su Zakonom vremenski propisana i ograničena.⁶³ Tako autorsko pravo traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti, bez obzira kad je djelo zakonito objavljeno, osim ako Zakon ne određuje drugačije. Dalje, ako su djelo stvorili koautori koji su zajednički nositelji prava na tom djelu, navedeni rok se računa od trenutka smrti posljednjeg preživjelog koautora. Analogno tome, kod glazbenog djela s riječima, ovaj rok se računa od smrti preživjelog među autorima glazbe i autorima teksta takvog sastavljenog djela.

U slučaju da je autor objavljenog djela nepoznat, rok od 70 godina počinje teći od trenutka zakonite objave djela. Ako se u međuvremenu otkrije identitet autora, rok od 70 godina računa se od trenutka njegove smrti. Isto vrijedi i za autorska djela objavljena pod pseudonimom tj. u slučajevima kada nije moguće utvrditi autorov identitet, osim ako pseudonim ne ostavlja nikakvu sumnju u identitet autora.

Ako se za određeno autorsko djelo ne može utvrditi identitet autora, niti je djelo bilo zakonito objavljeno, autorsko pravo prestaje 70 godina od trenutka nastanka takvog djela.

Najvažnija posljedica vremenskog ograničenja autorskopravne zaštite nekog djela, jest da protekom zakonskih rokova trajanja zaštite, djelo postaje javno dobro te se može slobodno koristiti, uz obvezu priznanja autorstva, poštovanja autorskog djela te časti i ugleda autora. Ovo znači da navedena, Zakonom propisana, moralna prava nisu vremenski ograničena te su trajno zaštićena u pogledu konkretnog djela. Na njihovu će zaštitu, nakon smrti autora, biti ovlašteni nasljednici autora, udruge kojima je autor pripadao, druge osobe koje za to imaju pravni interes te Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU).

Obzirom da pri raspolaganju glazbom često treba uzimati u obzir i fonogramska te izvođačka prava, recimo i da pravo proizvođača fonograma traje 50 godina od prvog fiksiranja fonograma, a pravo umjetnika izvođača traje 50 godina od njegove izvedbe. Ako je u proteku navedenog roka kod fonogramskih prava, taj fonogram zakonito izdan ili priopćen javnosti, pravo nad njim traje 70 godina od takvog prvog izdanja tj. priopćavanja javnosti.⁶⁴ Isto tako, ako za vrijeme trajanja izvođačkog prava, izvedba umjetnika izvođača bude fiksirana na fonogram koji bude zakonito izdan ili priopćen javnosti, izvođačko pravo traje 70 godina od prvog takvog izdavanja

⁶³ ZAPSP propisuje vremenska ograničenja u čl. 119.-127.

⁶⁴ ZAPSP, čl. 144.

ili priopćavanja javnosti, ovisno što je bilo ranije. Ovo pravilo vrijedi i ukoliko je izvedba fiksirana ali ne fonogramski, u kojem slučaju izvođačko pravo traje 50 godina.⁶⁵

6) OSTVARIVANJE AUTORSKOG PRAVA

Ukoliko autor ili nositelj prava, samostalno ili putem zastupnika, direktno s korisnikom dogovori iskorištavanje pojedinog, unaprijed određenog autorskog djela, te obavi sve poslove koji se tiču ostvarivanja prava u konkretnom slučaju, uključujući i naplatu naknade za korištenje, govoriti ćemo o **individualnom ostvarivanju** prava. A ako se veći broj autorskih djela, koja nisu unaprijed određena, ostvaruje putem ovlaštenih autorskih organizacija koje, u tim slučajevima, zastupaju autora ili nositelja prava, te za njih prikupljaju i raspoređuju naknade za korištenje tih djela, raditi će se o **kolektivnom ostvarivanju** prava.

U poglavlju o ostvarivanja autorskog prava, Zakon u čl. 214. kao predmete zaštite definira autorska djela i predmete srodnih prava, dok korisnikom definira svaku osobu ili subjekt koji poduzima radnje korištenja predmeta zaštite za koje je potrebno odobrenje nositelja prava ili naknade izražene kao cijene korištenja, a koja nije potrošač. Ovu terminologiju koristiti ćemo u nastavku rada.

6.1 Individualno ostvarivanje prava

Individualno ostvarivanje se odnosi na pojedinačno korištenje određenog predmeta zaštite, pa iako autor ili nositelj prava to može pokušati realizirati samostalno, u praksi će najčešće autor za takvo ostvarivanje opunomoćiti nekog zastupnika. Poslove opunomoćenog zastupnika može obavljati odvjetnik, specijalizirana pravna osoba za ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava, te udruga za kolektivno ostvarivanje prava.⁶⁶ Individualno ostvarivanje se regulira ugovorom između nositelja prava i korisnika predmeta zaštite.

Individualno ostvarivanje prava kod glazbenih djela događa se kada korisnik želi koristiti pojedino, točno određeno glazbeno djelo. U tom slučaju, korisnik djela može kontaktirati autora

⁶⁵ ZAPSP, čl. 138. st. 2.-3.

⁶⁶ ZAPSP, čl. 215. st. 2.

ili njegovog zastupnika, te pokušati dobiti dozvolu tj. sklopiti ugovor o korištenju konkretnog djela.

Individualno ostvarivanje prava primjenjuje se u praksi prvenstveno za mehanička prava (pravo reprodukcije i distribucije), velika prava, neka prava prerade tj. sinkronizacijska prava⁶⁷ i neka prava organizacija za emitiranje.⁶⁸

6.2 Kolektivno ostvarivanje prava

U situacijama kada se koristi veliki broj glazbenih djela koja je unaprijed teško ili nemoguće odrediti (npr. kod javnog izvođenja, javnog priopćavanja fiksiranog djela ili emitiranja i reemitiranja), individualno ostvarivanje prava postaje neučinkovito i realno teško provedivo. Za korisnike djela u takvim slučajevima postaje svrsishodno da kroz kontakt s jedinstvenim zastupnikom i sklapanjem jedinstvenog ugovora, mogu ostvariti pravo na korištenje velikog broja i širokog raspona glazbenih djela.

Ovakav način naziva se kolektivnim ostvarivanjem prava jer u njemu specijalizirane organizacije kolektivno zastupaju veliki broj autora te u svom repertoaru imaju veliki broj glazbenih djela. Korisnik sklapanjem ugovora s takvom organizacijom, tj. udrugom za kolektivno ostvarivanje prava, može dobiti pravo na korištenje svih zastupanih djela, za što plaća naknadu koja se onda raspoređuje među nositeljima prava. Ako gledamo sa stajališta autora, on kao pojedinac također nije u mogućnosti samostalno ostvarivati mnoga od svojih imovinskih prava, posebno ona koja se odnose na javno priopćavanje, radi nemogućnosti kontrole svih načina na koje se djelo može priopćavati javnosti. Kolektivno se tako, od samih početaka razvoja ovog sustava, ostvaruju mala prava tj. prava priopćavanja autorskog djela javnosti.

Već se u 19. stoljeću javlja potreba kontrole i uređenja ostvarivanja prava na javnu izvedbu glazbenih djela, pa se tako u Francuskoj 1850. godine osniva Društvo autora, skladatelja i glazbenik nakladnika ili *Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique* (SACEM), kao organizacija za ostvarivanje prava javne izvedbe nescenskih glazbenih djela.⁶⁹ SACEM

⁶⁷ Vidi poglavlje 3.4 Pravo prerade i sinkronizacijska pravima, te ZAPSP, čl. 220.

⁶⁸ ZAPSP, čl. 219.

⁶⁹ Henneberg, I., *op.cit.*, Autorsko pravo, str. 151.

predstavlja prvu organizaciju za kolektivno prikupljanje prava kakve danas poznajemo, a zanimljiva je priča o njezinom nastanku. Događaj koji je to potaknuo dogodio se kada su dva francuska skladatelja i tekstopisac, za vrijeme večere u jednom pariškom bistrou, čuli kako kućni orkestar izvodi njihovu skladbu, bez njihovog odobrenja i plaćanja naknade. Vlasniku su potom rekli da mu neće platiti večeru, ako im on ne plati naknadu za korištenje tj. javnu izvedbu njihovog djela. Spor je završio na sudu koji je odlučio u korist autora, što je dovelo do stvaranja navedene organizacije te zauvijek promijenilo način ostvarivanja autorskih prava.⁷⁰ U narednim godinama dolazi do osnivanja sličnih organizacija i u ostalim europskim zemljama.

U početku razvoja kolektivnog ostvarivanja prava, bilo je dakle uobičajeno da u pojedinoj zemlji, jedna autorska organizacija kolektivno ostvaruje prava za sve pripadnike jedne skupine nositelja prava.⁷¹ Globalizacijom te razvojem tehnologije i medija, dolazi do potrebe za stvaranjem nadnacionalnog sustava kroz koji će se na međunarodnoj razini moći ostvarivati autorska prava na glazbenim i drugim djelima, s ciljem da se svim zainteresiranim korisnicima omogući brzo, jednostavno, efikasno i transparentno korištenje što većeg dijela svjetskog glazbenog repertoara.

Začetak ove ideje nalazimo još davne 1926. godine, kada se 18 udruženja autora iz 18 europskih zemalja, okupilo u Parizu s namjerom da osnuju neprofitnu nevladinu organizaciju pod nazivom *Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs* (CISAC), koja će štititi i promicati njihova prava. Iako prvotno utemeljeno kao udruženje autora s polja dramskih umjetnosti, CISAC danas predstavlja vodeću i najveću svjetsku mrežu autora i skladatelja, koje štiti autorska djela s polja glazbe, književnosti, dramskih te vizualnih umjetnosti, s članstvom od 228 udruga iz 120 zemalja.

Kada govorimo o povijesnom kontekstu razvoja sustava za kolektivno ostvarivanje prava, moramo spomenuti još i osnivanje Međunarodnog ureda za mehanička izdanja ili *Bureau International de l'Édition Mécanique* (BIEM), 1929. godine u Parizu, danas krovne organizacije koja se bavi uređenjem prava mehaničke reprodukcije.

Teritorijalnom karakteru autorskog prava danas se suprotstavlja globalni karakter uživanja predmeta njegove zaštite, kroz procese digitalizacije i razvoj interneta, svakako najviše izražen

⁷⁰ Stopps, D., *op.cit.*, Kako živjeti od glazbe, str. 50.

⁷¹ <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/ostvarivanje/kolektivno/>

u glazbi te glazbenim autorskim djelima. Kao posljedica organske potrebe za stvaranjem jedinstvenog europskog tržišta na kojem se glazba konzumira i štiti, dolazi i do potrebe za usklađivanjem autorskog prava pojedinih država na europskoj razini. Ovaj postupak je u Europskoj uniji započet još 80-ih godina prošlog stoljeća, uvođenjem direktiva koje su države članice trebale implementirati u svoja nacionalna zakonodavstva, s ciljem usklađivanja svojih različitih autorskopравnih poredaka. Treba imati na umu da je to dugotrajan i spor proces, koji stalno kaska i zaostaje za razvojem tržišta koje bi trebao regulirati.

U sklopu tog procesa, javlja se potreba i za promjenama u tradicionalno teritorijalnom sustavu kolektivnog ostvarivanja prava. Njegov razvoj, koji teži nadići nacionalna zakonodavstva, postaje nezaobilazno pitanje europeizacije autorskog prava, pogotovo za one koji od tog sustava ostvaruju najveću korist.⁷² Značajan korak u tom smjeru napravila je Europska komisija donošenjem Preporuke o prekograničnom kolektivnom ostvarivanju autorskih prava (2005/737/EC) te Direktive o kolektivnom ostvarivanju prava (2014/26/EU). Ovi dokumenti stvaraju okvir u kojem se događa tranzicija klasičnih organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, koje djeluju unutar određene zemlje sa zakonski garantiranom monopolističkom pozicijom, prema organizacijama koje u tržišnim uvjetima i međusobnom natjecanju, nude svoje usluge korisnicima i nositeljima prava na razini cijele Europe.⁷³

Opisane tendencije nisu zaobišle niti uređenje autorskog prava i sustava njegovog kolektivnog ostvarivanja na području Republike Hrvatske.

6.3 Kolektivno ostvarivanje prava u Hrvatskoj

Sustav kolektivnog ostvarivanja prava u Hrvatskoj detaljno je definiran petim poglavljem ZAPSP-a, člancima 216.-226., a mi ćemo u nastavku navesti samo najznačajnije odredbe i karakteristike njegovog uređenja u našem pravnom poretku. Zakon tako propisuje da se kolektivno ostvarivanje prava na području RH može obavljati putem **organizacije za kolektivno ostvarivanje prava** ili putem **neovisnog upravljačkog subjekta**.

Organizacija za kolektivno ostvarivanje prava je ona organizacija koja je na temelju Zakona, putem punomoći ili ugovora, ovlaštena ostvarivati autorsko ili srodna prava za dva ili više

⁷² To su na prvom mjestu izvedeni nositelji autorskih imovinskopravnih ovlaštenja te korisnici predmeta zaštite.

⁷³ Matanovac Vučković, R., *op.cit.*, Autorsko i srodna prava u glazbi..., str. 60.

nositelja prava, ⁷⁴ koja pripada ili je pod kontrolom svojih članova i čija je jedina ili glavna svrha ostvarivanje koristi za nositelje prava koje zastupa. Ovakav tip organizacije ne smije biti ustrojen na profitnoj osnovi. S druge strane, neovisni upravljački subjekt je organizacija čija su ovlaštenja za ostvarivanje prava te svrha osnivanja isti kao i kod organizacije za kolektivno ostvarivanje prava, ali koja ne pripada ili nije pod kontrolom svojih članova te koja može biti ustrojena na profitnoj osnovi.

Bez obzira koja od navedenih organizacija želi kolektivno ostvarivati pravo, osnovna zakonska pretpostavka da bi to bilo dopušteno jest odobrenje Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo. Iznimka od toga su neovisni upravljački subjekti koji nemaju sjedište u RH, već na teritoriju neke druge države članice EU, ako po pravu te države mogu u njoj obavljati djelatnost kolektivnog ostvarivanja prava, te ako su o namjeri takvog djelovanja na teritoriju RH obavijestili Zavod.

Što se tiče organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, najvažnija odredba kojom se određuju uvjeti za dobivanje navedenog odobrenja nalazi se u čl. 224. st. 5. ZAPSP-a, koji navodi da Zavod može dati odobrenje za obavljanje predmetne djelatnosti samo jednoj organizaciji za pojedinu vrstu prava i kategoriju nositelja prava, uzevši u obzir broj članova na temelju dobivenih punomoći, broj ugovora o uzajamnom zastupanju sa istim organizacijama u drugim državama, kao i druge okolnosti koje upućuju na to da bi baš ona najučinkovitije obavljala poslove kolektivnog ostvarivanja prava.

Ovdje dolazimo do dijela koji je po mišljenju autora ovog rada najznačajniji za praktično funkcioniranje sustava kolektivne zaštite u Hrvatskoj, a to je zakonska presumpcija povjeravanja ostvarivanja prava ovlaštenoj organizaciji za kolektivno ostvarivanje prava. Ona je navedena u čl. 224. st. 6. Zakona, koji predviđa da se za organizaciju kolektivnog ostvarivanja prava koja ima odobrenje Zavoda za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja određene vrste prava, pretpostavlja da ima punomoći za sve domaće i strane nositelje takvih prava, osim za one koji su je izričito u pisanom obliku obavijestili da ne žele da ostvaruje njihova prava.

Iako je dakle očito da se tržište usluga kolektivnog ostvarivanja prava liberalizira te otvara u prekograničnom smislu, navedene odredbe Zakona ukazuju da za ovlaštene organizacije

⁷⁴ To može raditi u svoje ime ili u ime nositelja prava, ali uvijek za njegov račun.

kolektivnog ostvarivanja na području Hrvatske i dalje postoji zakonska zaštita koja im garantira monopolistički položaj. Kritike na ovaj račun dolaze od dijela stručne javnosti i korisnika, s posebnim naglaskom na organizatore glazbenih priredbi i ugostitelje, koji, ipak, donekle jednostrano pristupaju ovom problemu. S druge strane, sagledavajući temu na sveobuhvatan način, jasno je da ovako postavljen sustav donosi pravnu sigurnost i jednostavnost uporabe za većinu njegovih korisnika, te da je velika većina autora zadovoljna da postoji uređen i funkcionalan sustav kolektivne zaštite kroz koji mogu ostvarivati svoja prava.

U praksi, sustav kolektivnog ostvarivanja prava u Hrvatskoj znači da za određenu vrstu prava, postoji samo jedna ovlaštena organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, za koju zakonodavac pretpostavlja da zastupa sve domaće i strane nositelje konkretnog prava, osim ako pojedini nositelj prava to izričito ne ospori. Tako je kod nas za djelatnost kolektivnog ostvarivanja prava za autore glazbenih djela ovlašteno Hrvatsko Društvo Skladatelja (HDS), koje ostvarivanje autorskih prava provodi kroz svoju stručnu službu za Zaštitu autorskih muzičkih prava (ZAMP).⁷⁵

U našem autorskopравnom sustavu zakonski je propisano koja se prava ostvaruju kolektivno, dok je za neka od njih još određeno i da se ostvaruju isključivo putem organizacija za kolektivno ostvarivanje prava. To znači da, iako je kolektivno ostvarivanje prava načelno dopušteno obavljati i putem neovisnih upravljačkih subjekata, to će biti moguće samo za neka autorska imovinska prava. U pogledu glazbenih djela, Zakon za sljedeća prava propisuje⁷⁶ da se kolektivno ostvaruju isključivo putem ovlaštene organizacije kolektivno ostvarivanje prava:

- pravo emitiranja, uključujući emitiranje putem satelita
- pravo reemitiranja, uključujući kabelsko reemitiranje
- pravo prijenosa izravnim protokom
- pravo umnožavanja i priopćavanja javnosti, uključujući činjenje dostupnim javnosti, u okviru prateće internetske usluge
- pravo prerade koje se odnosi na prilagođavanje i glazbenu obradu
- sinkronizacijska prava (osim onih koja se odnose na uvrštavanje i korištenje glazbenih djela u filmovima, serijama, najavnim ili odjavnim špicama, reklamama i jinglovima)⁷⁷

⁷⁵ ZAMP je članica organizacije CISAC, te kao takva čini dio međunarodnog sustava za ostvarivanje autorskih prava na glazbenim djelima.

⁷⁶ ZAPSP, čl. 217.

⁷⁷ Vidi poglavlje 3.4 Pravo prerade i sinkronizacijska prava

- ostvarivanje naknade za iznajmljivanje iz članka 34. stavaka 2. i 6. Zakona
- ostvarivanje naknade za javnu posudbu iz članka 34. stavaka 3. i 7. Zakona
- ostvarivanje prava na daljnje korištenje efemernih snimki iz članka 190. Stavka Zakona
- pravo umnožavanja, distribuiranja, priopćavanja javnosti, uključujući činjenje dostupnim javnosti, u korist institucija kulturne baštine, za nekomercijalne svrhe, djela koja su nedostupna na tržištu u smislu članka 17. Zakona, a koja su trajni dio zbirke institucije kulturne baštine
- ostvarivanje naknade za umnožavanje i distribuiranje autorskog djela korištenjem ograničenja autorskog prava uvrštavanjem u zbirke, iz članka 197. stavka 3. ovoga Zakona.
- ostvarivanje naknade za privatno kopiranje ⁷⁸

Osim navedenih prava koja se ostvaruju samo putem ovlaštenih organizacija za kolektivno ostvarivanje, Zakon određuje ⁷⁹ da se u pogledu glazbenih djela, prava u nastavku također ostvaruju kolektivno, ali ih je moguće ostvarivati i putem neovisnih upravljačkih subjekata. To su:

Prava priopćavanja javnosti

- pravo javnog izvođenja
- pravo javnog prenošenja
- pravo javnog priopćavanja fiksiranog djela
- pravo javnog prikazivanja
- pravo činjenja dostupnim javnosti
- pravo javnog priopćavanja emitiranja, reemitiranja, prijenosa izravnim protokom i činjenja dostupnim javnosti
- pravo priopćavanja javnosti, uključujući činjenje dostupnim javnosti, pri davanju pristupa javnosti djelima koje su učitali korisnici na platformama za dijeljenje sadržaja putem interneta

Mehanička prava umnožavanja zvučnim snimanjem na fonograme i distribuiranja takvih zvučnih zapisa, koja se prema Zakonu mogu ostvarivati kolektivno ali ih ZAMP ostvaruje samo na temelju pojedinačnih punomoći.

⁷⁸ Vidi poglavlje 5.2 Sustav privatnog kopiranja u Hrvatskoj

⁷⁹ ZAPSP, čl. 217. st. 1.1.

ZAMP propisuje naknade, kroz tarife i cjenike za korištenje glazbenih djela u okviru prava koja kolektivno ostvaruje, a koje korisnici djela trebaju plaćati. Naknade se određuju u suradnji s predstavnicima najvećih skupina korisnika kao što su Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Udruga poduzetnika u hotelijerstvu Hrvatske, Udruga lunaparkova i zabavnih parkova Hrvatske, Udruga priređivača zabavnih igara, Hrvatska glazbena unija itd.

Najveći dio ostvarenih prihoda koji se isplaćuju odnosi se na mala prava tj. korištenje glazbenih djela u javnosti. Prikupljene naknade dva puta godišnje se obračunavaju te isplaćuju autorima, kroz autorske honorare. Osnovno načelo raspodjele jest da se autorski honorari isplaćuju autorima čija su se djela javno koristila, u visini ovisnoj o količini izvođenja djela te reparticijskom razredu kroz koji je naknada prikupljena.⁸⁰

Kao odgovor na nove trendove i načina korištenja glazbe, ZAMP se proteklih godina sve više okreće licenciranju glazbe na digitalnom tržištu, pa tako od 2021. godine širi svoje digitalno poslovanje na cijeli svijet. U tom smjeru, potpisuje ugovore o licenciranju glazbe s najvećim svjetskim glazbenim servisima i streaming platformama (Spotify, Deezer, Apple Music, HBO, Netflix itd.) i socijalnim mrežama te aplikacijama (Google, Facebook, Instagram, TikTok i sl). Digitalno licenciranje nije jednostavan proces, a uključuje prikupljanje izvještaja i ključne meta-podatke o djelima hrvatskog glazbenog repertoara, zatim njihovu i automatsku ali često i „ručnu“ obradu te konačno pripremu i izradu obračuna za svakog pojedinog autora. Međutim, širenje poslovanja i zaštite na digitalnu sferu pokazuje rezultate, pa iz godine u godinu prihodi ZAMP-a od korištenja glazbe na internetu rastu. Također, jedan od načina širenja poslovanja i direktnog povećavanja prihoda usmjeren je na početak samostalnog i izravnog licenciranja vlastitog repertoara za online korištenja u cijelom svijetu. Dakle, ZAMP ubuduće planira izravno, a ne više posredstvom inozemnih organizacija, ostvarivati prava za svoje članove od korištenja njihove glazbe na svjetskom digitalnom glazbenom tržištu.⁸¹

Nadzor nad kolektivnim ostvarivanjem prava provodi Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Zavod tako vodi evidenciju organizacija za kolektivno ostvarivanje prava i neovisnih upravljačkih subjekata, obavlja inspekcijski nadzor, postupa u slučaju sumnje u neovlašteno obavljanje djelatnosti (po obrazloženom zahtjevu osoba s pravnim interesom ili po

⁸⁰ Više o načinu raspodjele autorskih honorara na <https://www.zamp.hr/autori/pregled/clanstvo/20/raspodjela-autorskih-honorara>

⁸¹ Iz intervjua s Nenadom Marčecom, glavnim direktorom HDS ZAMP-a, objavljenom na mrežnoj stranici Večernjeg lista na <https://www.vecernji.hr/showbiz/hds-zamp-siri-svoje-digitalno-poslovanje-na-cijeli-svijet-1481305>

službenoj dužnosti), utvrđuje relevantne činjenice te po potrebi izdaje rješenje o zabrani rada organizacije za kolektivno ostvarivanje prava ili neovisnog upravljačkog subjekta na području RH, u kojem slučaju pokreće i prekršajni postupak. Detaljne odredbe o nadležnostima, postupanju i provođenju nadzora Zavoda u pogledu kolektivnog ostvarivanja prava propisane su u čl. 266.-272. ZAPSP-a.

7) ZAŠTITA PRAVA

U zadnjem poglavlju rada kratko ćemo se osvrnuti na najbitnije odredbe o zaštiti autorskog prava u našem pravnom poretku. Nositelj autorskog i srodnih prava čije je pravo povrijeđeno, te njihovi nasljednici, imaju pravo na zaštitu kako je propisano u ZAPSP-u čl. 273. st.1.

Ako drugačije nije propisano Zakonom, izvorni te izvedeni nositelj prava je ovlašten tražiti prestanak uznemiravanja, naknadu štete, plaćanje naknade za neovlašteno korištenje, plaćanje zakonom određenih penala, povrat stečenog bez osnove, utvrđenje učinjene povrede te objavu pravomoćne presude kojom je sud, u potpunosti ili djelomično, udovoljio zahtjevu usmjerenom na zaštitu prava propisanih Zakonom. Nositelj prava čije je pravo povrijeđeno može zahtijevati uništenje ili preinačenje svih primjeraka koji su bespravno izrađeni ili stavljeni na tržište. Može također tražiti predaju takvih primjeraka, uz naknadu koja ne može biti viša od troškova njihove proizvodnje.

Autor i umjetnik izvođač čije ime, umjetničko ime ili pseudonim nisu navedeni ili su pogrešno i nepotpuno navedeni prilikom korištenja djela ili izvedbe, imaju pravo zahtijevati da ih se naknadno i ispravno navede autorom ili umjetnikom izvođačem.

Organizacije za kolektivno ostvarivanje prava ovlaštene su u svoje ime pokretati i voditi sudske i upravne postupke za zaštitu onih prava koje su ovlaštene ostvarivati.⁸²

Pravo na zaštitu propisanu u ZAPSP-u ne zastarijeva osim ako Zakonom nije drugačije propisano. Obveznopravni zahtjevi iz Zakona zastarijevaju prema općim pravilima o zastari, osim ako za njih Zakonom nije propisan poseban zastarni rok.

⁸² ZAPSP, čl. 275. St. 1.

Na zahtjev nositelja prava koji učini vjerojatnim da mu je pravo iz Zakona povrijeđeno ili da prijete opasnost od takve povrede, sud može odrediti:

- privremenu mjeru koja je usmjerena na sprječavanje povrede ⁸³
- privremenu mjeru radi osiguranje dokaza ⁸⁴

Na zahtjev nositelja prava koji učini vjerojatnim da bi uvozom, izvozom ili prelaskom granice određene robe bila učinjena povreda prava iz Zakona, carinska tijela će poduzeti odgovarajuće i propisane carinske mjere usmjerene na sprječavanje takve povrede.

Zakon propisuje provedbu inspekcijskog i upravnog nadzora nad provedbom ZAPSP-a. Inspekcijski nadzor provode inspektori i ovlašteni državni službenici u skladu s posebnim propisima o inspekcijskim poslovima u području prava intelektualnog vlasništva, dok upravni nadzor provodi ministarstvo nadležno za autorsko i srodna prava.

Što se tiče prekršajne odgovornosti za povrede autorskog i srodnih prava, ona je propisana Zakonom u čl. 296.-300. ZAPSP u ovom dijelu detaljno propisuje prekršaje koji se tiču: povreda autorskog i srodnih prava, povreda provedbe ograničenja autorskog i srodnih prava, nedostavljanja podataka, neovlaštenog kolektivnog ostvarivanja prava te prekršaje počinjene radi stjecanja imovinske koristi. U navedenim člancima određene su novčane kazne za pravne osobe koje počine neke od navedenih prekršaja.

U slučaju posebno teških povreda autorskog i srodnih prava, za počinitelje može proizaći i kaznena odgovornost, kako je propisano u Kaznenom zakonu, ⁸⁵ čl. 284.-286. Kazneni zakon tako, u vezi povreda autorskog prava, propisuje da će se kaznom zatvora do jedne godine kazniti onaj tko krivim imenom, svojim imenom ili imenom drugoga označi tuđe autorsko djelo. Također, isto će se kazniti i onaj tko protivno autorovoj zabrani označi djelo autorovim imenom te ga objavi, koristi se njime ili dopusti da se to učini. Drugu tešku povredu autorskog prava s predviđenom kaznom zatvora do tri godine, Kazneni zakon propisuje za onoga tko protivno propisima reproducira (umnoži), distribuira, skladišti, preradi ili poduzima druge radnje u svrhu distribucije ili bilo kakvog priopćavanja javnosti, tuđe autorsko djelo ili dopusti da se to učini, te na taj način pribavi znatnu imovinsku korist ili prouzroči znatnu štetu.

⁸³ Privremene mjere za sprječavanje povrede propisane su u ZAPSP-u, čl. 288.

⁸⁴ Privremene mjere za osiguranje dokaza propisane su u ZAPSP-u, čl. 289.

⁸⁵ Kazneni zakon, NN 36/2024

8) ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je napraviti sažeti pregled autorskog prava u našem pravnom sustavu, s naglaskom na glazbeno djelo kao predmet tog prava, tamo gdje je to bilo moguće i prikladno za razumijevanje pojedinog dijela obrađene materije. Glazbena djela, kao prizmu sagledavanja autorskopравnih propisa, odabrao sam jer se cijeli život bavim glazbom kao skladatelj, tekstopisac, aranžer, izvođač, DJ te dugogodišnji organizator glazbenih događanja. Raznovrsne uloge bavljenja glazbom omogućile su mi da, kao sudionik procesa i odnosa koje autorsko pravo regulira, s različitih aspekata dobijem uvid u praktičnu primjenu raspolaganja i iskorištavanja glazbenih djela.

Kao što je u ovom radu izloženo, glazbena djela u pravnom prometu obično prate tri kategorije prava, čija terminologija i temeljne razlike mogu kod pojedinih korisnika te samih nositelja prava lako uzrokovati zablude i konfuziju. Nedovoljno poznavanje propisa često se iskorištava na štetu onih koji su u poslovno podređenom položaju, a u mnogim slučajevima glazbene industrije, to su nažalost sami autori. Za uspješno i učinkovito funkcioniranje bilo kojeg sustava, nužno je da postoje dobro i jasno definirana pravila po kojima sustav funkcionira, te da su ona poznata svima koji se unutar tog sustava nalaze. Kroz rad sam pokušao pokazati da je uređenje sustava pravni pravila i načela kojima se regulira autorsko pravo u Hrvatskoj, napravljeno kvalitetno i sveobuhvatno. Međutim, za adekvatnu provedbu tih normi i načela u praksi, ostaje element edukacije samih korisnika i nositelja prava.⁸⁶

Kao autor glazbenih djela, smatram da je zakonodavni okvir autorskog prava postavljen detaljno, promišljeno i suvremeno. Mislim da nove odredbe o iskorištavanju autorskih djela na internetu na puno bolji i pravedniji način reguliraju odnos korisnika i pružatelja usluga u odnosu na autore djela te zaštitu njihovih imovinskih prava. Kroz izloženi pregled tih prava, trudio sam se istaknuti novosti koje su uvedene u aktualni ZAPSP, a tiču se prilagođavanja domaćih autorskopравnih propisa jedinstvenom digitalnom tržištu Europske unije. Usklađivanje odredbi našeg Zakona s relevantnim direktivama Europske unije, kao što je Direktiva o autorskom

⁸⁶ Dobar primjer inicijative kroz koju se takva edukacija može i treba provoditi jest Međunarodna autorska kreativna konferencija (MAKK).

pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu,⁸⁷ pokazuje pozitivne pomake i ažurnost u prilagodbi zakonskih propisa novim okolnostima iskorištavanja autorskih djela. A te nam okolnosti govore da u načinima na koje se glazba stvara, umnožava, distribuira i konzumira, u kontekstu današnjeg modernog društva i novih tehnologija, digitalno sve više i brže zamjenjuje analogno i mehaničko. Svidjelo se to nekome ili ne, to je činjenica koju se ne može ignorirati te kojoj se treba prilagoditi, a aktualni Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima upravo to i čini.

⁸⁷ Direktiva (EU) 2019/790

9) POPIS LITERATURE

1. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine br. 111/2021.
2. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 155/2023.
3. Kazneni zakon, Narodne novine br. 36/2024.
4. Henneberg, I., *Autorsko pravo*, Informator, Zagreb, 1996.
5. Gliha, I., *Autorsko pravo: zbirka propisa, uvodni tekst, stvarno kazalo*, Informator, Zagreb, 2000.
6. Gliha, I., *Raspodaganje autorskim pravom i srodnim pravima*, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, vol. 5, Zagreb, 2004.
7. Matanovac Vučković, R., Maratović, H., *Autorsko i srodna prava u glazbi - neke refleksije o sadašnjosti i budućnosti*, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, vol. 13-14, 2016.
8. Matanovac Vučković, R., *Pravo na naknadu za reproduciranje za privatno ili drugo vlastito korištenje u zakonodavstvu, praksi i pravnoj znanosti odabranih država*, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, vol. 7, Zagreb, 2006.
9. Matanovac Vučković, R., *Što donosi novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*, Informator, br. 6703 od 01.11.2021., dostupno na: <https://informator.hr/strucni-clanci/sto-donosi-novi-zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima#footnote-209156-19>
10. Ćuk, I., Vukmir, M., *Novi modeli iskorištavanja autorskog djela*, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, vol. 7, Zagreb, 2006.
11. Vukmir, M., *Internet i alternative kolektivnom ostvarivanju prava*, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, vol. 8, Zagreb, 2007.
12. Stopps, D., *Kako živjeti od glazbe*, 2. izdanje, World intellectual property organization / HDS ZAMP, Zagreb, 2015.
13. HDS ZAMP - Hrvatsko društvo skladatelja, dostupno na: www.zamp.hr
14. DZIV - Državni zavod za intelektualno vlasništvo, dostupno na: www.dziv.hr
15. Jagatić, D., *Iako glazbeni publisheri rade sav posao za glazbenika, kod nas je to nepoznat pojam*, Nacional.hr, 2020., dostupno na: <https://www.nacional.hr/iako-glazbeni-publisheri-rade-sav-posao-za-glazbenika-kod-nas-je-to-nepoznat-pojam/>

16. HDS ZAMP, *HDS ZAMP širi svoje poslovanje na cijeli svijet*, Večernji.hr, 2021.,
dostupno na: <https://www.vecernji.hr/showbiz/hds-zamp-siri-svoje-digitalno-poslovanje-na-cijeli-svijet-1481305>
17. Petan, N., *Slučaj Bob Dylan: Ulaganja u autorska prava bolja nego ulaganja u zlato ili naftu*, Mixer.hr, 2020., dostupno na: <https://mixer.hr/glazba/mixmusic/bob-dylan-prodao-autorska-prava/>